

1

מא ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה ויהי מסוף תרתין שנין ופרעה

לקט בהיר

רשי

(א) כדי לחזק פירושו שפי' לעיל שניתוסף לו ב' שנים, אמר, שפי' קץ סוף, ולא שיין סוף וקץ רק בדבר שיש לו התחלה ויש לו גבול, א"כ ניתנה לו ב' שנים מומן מסויים, ומביא ראיה מאונק' שדבריו ברור מללו "מסוף", אבל לשון הכתוב נוכל לטעות להרבה דרכים, נוכל לומר שהמ"ם מיוסד והוא מלשון מקצה, כלומר חלק ממנו, ונוכל לומר שהוא מלשון קצה שפירושו סוף גבולו קודם שכלה, וזו יכול להיות בין בתחלתו בין בסופו קצהו הראשון או קצהו האחרון, גם לא מטעה מלשון קצתי בחיי מלשון מילואם ועזר, וגמר לומר וכללא כיון שכל לשון קץ פי' כל מקום שהוא אם אין ה"א בסוף התיבה ואין מ"ם בתחלתה או אפילו יש בו והוא רק שימוש והסוף נקוד צירי"י פירושו סוף, והגם שחמלא שאין הממרגם מרגום כן, לפי שברוב מקומות האונקלוס מפרש הענין לא התיבה, ופירושו התיבה מסוף כמו שאמר כאן (רא"ם), ובעל ש"ח דן ג"ש

אור החיים

(מא) ויהי מקץ. טעם אומרו לשון לער. כי עתה יתחיל לסובב סיבת גלות מלרים". והגם שהגלות כבר נגזרה גזירתו משנים קדמוניות, הלא אמרו רבותינו כי לא נגזר שיהיה צמלרים שבה כור הברזל, וכמו שכתבו החוספוח במסכת שבת (י:), וכמו שכתב הראש"ד (פ"ו הל' תשובה) כי המלרים הוסיפו לער יותר ממה שאמר הכתוב ועזדום וענו וגו'. עוד אמר לשון לער ללד בשורת רעב כי הקב"ה כביכול לו לר בלרת עולמו", ולא ולמד ממה שדרשו ז"ל (מגילה י:). בפסוק (שמות י"ד כ) ולא קרצ זה אל זה וגו'. עוד ירמוח לעטרו של אותו לדיק שנתעבב עד ששלמו ב' שנים אחר חלומו של שר המשקים כי אז היה לו ללאת כחומרם ז"ל (צ"ר פ"ט) ח"ל בשביל שאמר כי אם זכרתי והזכרתי ניתוספו ב' שנים, הרי שהוסיפו לו ב' שנים בלער, ותמלא שאמרו ז"ל (שם) ויהי מקץ קץ שם לחושק". ולפי זה יכוין על זה הדרך ויהי מסיבת קץ שהוא ילר הרע שנקרא קץ כל צער והוא סיבה"ה ללערו של לדיק שנתים ימים. וצוה הכוונה גם כן תחילת זה החשבון של שנתים שהוא לחלומו של שר המשקים שהיה זמן זכירת יוסף לעובה, וטעם ב' שנים בשביל שאמר זכרתי והזכרתי כנגד כל זכירה מנע ה' זכרונו

אור בהיר

(א) נשעה שהתחיל יוסף לעלות לגדולה, שעד שהיה עבד לא היה יכול למשוך אליו כלל ישראל. (ב) הגם שהם אזה"ע. (ג) הרי שהיה לו לער לישב שם, הגם שהיה שר בית הסוהר, והראיה שח"ל קראו אותו משך. (ד) שהקילו לנעוה צער המשקים. (ה) פי' שנתים במחוק, לא פחות ולא יותר. (ו) והוא ליל ראש השנה. (ז) פירושו כמה שהקדים תיבת פרעה והוסיף לו הא"ו הראה צוה שרעה לחצרו את תיבת פרעה למה שלמעלה לשה"מ, ובדרך ב' ראה לחצרו לתיבת שנתים ימים. (ח) ולה הקדים תיבת פרעה

הק"ם והא קאם עי' מן נהרא סלקון שנין קמחוי ופמימן באחיה: ג והא אחרנין סלקון בתו

הוא: על היואר. יאורים" חוק מני יאורים יאורים צ ומשקה אותה* (כו) צמלרים תדיר כשא זה עקרו של חלום גדולת הכהר ומתן סימן הוא לימי שו שאין עין צריה לרה מריש"ק בלע"ז.

שינו נסחאות עשויין. בפתרונו, שהא בזה תו (רא"ם): (ד) אלל ו ולמחיס, ומקום זה נק אפשר שיגדל אהו צמני

הוא שלם בדעתו דברים שלא יחבן ה זה יגיד כי אין חל ורוחות יתעללו צ

ב. מן היואר עו שצט פרוו העולה ואח"כ מקו כי כל היותן היתה ואחר כך המתחוב שצט פרוח עולוב הפרות עצרו דרך

שרעה להדגישו. ב

ק"ם אונקלוס - בשנת ה' במזמר מטעם לאורג גמא"מ וברימניה

אונקלוס

בראשית מא מקץ תקבד

קלם וקא קאם על נהרא: ב וקא
מן נהרא סלקן שבע תורן שפירן
למחזי ופטימן בשר ורענן
באחיה: ג וקא שבע תורן
אחרנן סלקן בתריהון מן נהרא

חלם והנה עמד על־היאָר: ג והנה מן
היאָר עלת שבע פרות יפות מראה
ובריאת בשר ותרעינה באחו: ג והנה
שבע פרות אחרות עלות אחריהן מן

רש"י

לקט בהיר

הוא: על היאור. כל שאר נהרות אינם קרוין
יאורים^ב חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשויה*
יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם
ומשקה אותה* (בטעם י"ג), לפי שאין גשמים יורדין
במלרים הדיר כשאר הנהרות: (ג) **מן היאור עלת.**
זה עקרו של הלום לפי שבזיעתן ורעיבתן מתוך
גדולת הנהר ומתוך יבשותו (ב"ה): **יפות מראה.**
סימן הוא לימי שבע שהבריות נראות יפות זו לזו
שחין עין ברוב לרוב בחברתה (ב"ה): **באחו.** באגס^ג,
מריש"ק בלע"ז, כמו (ליב ה' י"ח) ישגא אחו:

מעלמו ודסה דברי הרא"ס, ובמחילה שכל דבריו אינם
מיננים (בד"א): (ב) כי סתם יאור היא חפירה שנעשה
על ידי בני אדם לרוץ המים בתוכו, משא"כ נהר סתם נקרא
מרוצת המים היולא ממקור האדמה דרך טבעי, ואם היה
אומר עומד על יאור בלי ה"א היה פירושו אזה יאור בלי
גודע שמו, אבל מאומרו היאור הידועה אין זה כי אם
הנילוס כי יסיד הוא זה שנקרא יאור הגם שהוא נהר, אבל
בספר יחזקאל שאמר כמה פעמים על נהר חדקל יאור, אין
קפידא, שהכתוב מפרש ומודיע שהמדובר הוא מנהר חדקל
(ג"א): (ג) פי' נחיס זה לזה בפנים שמחות באחיה
וריעות, ואמר זאת כי בפחרון יוסף חסר זאת, כי נכלל הוא

שני נסחאות * עשויין * אותם ואין נשמים

בפחרונו, שהא בזה תליא, והוא יוסף קצר בפירושים ואמר העיקר תכלית החלום, הרעב כדי לשמור ממנו, והשבע כדי להכין
(רא"ם): (ד) אלל הנהר נמלאו מקומות נמוכים שמימי הנהר נמשכים לשם, ומחמת הליחות והרטיבות גדלים בו קנים
ומחיים, ומקום זה נקרא אגס, והלמת אשר נמח בו נקרא אחו, וכמו שאמר הכתוב באיוב ישגא אחו בלי מים, פירושו וכי
אפשר שיגדל אחו במקום שחין מים, הלא כל גידולו מרטיבות ומליחות, והשמיטנו רש"י כאן שהכתוב קרא לאגס אחו מפני

אור החיים

הוא שלם דעתו להבחין דבר עד שיסבול לדעת
דברים שלא יתכן היות בהקין וירגיש כי הוא חולם
זה יגיד כי אין חלומו בלבול הדעת וערצוב השכל
ורוחות יתעללו בו אלא מודיעים אותו עליונים
למעלה עתידות:

נמלאו, לזה אמר מן היאור עולות שבע פרות^א
לומר שממנו נמלאו, ומזה הרגיש גם כן כי הוא
חולם חלום וכמו שפירשתי בפסוק (א') ופרעה
חולם. ועשם שהראוהו מראה זה להגיד כי מהיאור
עלמו יתכוו צ' הדמיונות, והוא שפטר יוסף שהם
שבע שני שבע ושבע שני רעב ושיבה הם מתחווים
מהיאור עלמו אם יעלה או לא יעלה ולזה ראה
בחלום כי הפרות הויתן היתה מהיאור:

ב. מן היאור עולות וגו'. היות לו לומר עולות
שבע פרות מן היאור כי מן הראוי חכיר
העולה והא"כ מקום עולה משם. וחולי שיכין לומר
כי כל הויתן היתה מן היאור. ולזה הקדים המכרה
ואחר כך המתחוב ממנו, ולזה אם היה אומר והנה
שבע פרות עולות מן היאור יוכיח הנשמע כי
הפרות עצרו דרך היאור ועלו ממנו ולא מהיאור

ג. עולות אחריהן מן היאור. פירוש על אופן
שכתבנו שכל מליחותם מן היאור
היה. והגם שלא אמר מן היאור עולות כמו שאמר
בראשונות סמך על אומרו תיבת אחריהן שהוא

אור בהיר

בראה להדגישו. (ב) ולזה הקדים תיבת מן היאור להדגיש לעורר שיש בו כוונה עמוקה. (א) תיבת אחריהן מיוחדת, שמסדר
הדברים נראה שפרות הדעות עלו אחר העובות.

כג יִשְׁפֹק עֲלֵימוּ כַפֵּימוּ וַיִּשְׂרֹק עָלָיו מִמְקוֹמוֹ:
 כח אֲפִי יֵשׁ לִכְסֵף מוֹצֵא וּמְקוֹם לְזָהָב יִזְקוּ:
 בַּבְּרוּל מַעֲפֵר יִקַּח וְאַבְן יִצוּק נְחוּשָׁה: דגקן |

יחוס מן ידיה מערק
 יערוק: כג יִשְׁפֹק עֲלֵיהוֹן
 ידיהוֹן וַיִּשְׂרֹק עָלָיו מִן
 אַתְרֵיהּ: אַאָרוֹם אִית
 לְסִימָא מִפְּקִנָא וְאַתְר
 גסוף שני לחשוכא ולכל
 רש"י

לְזָהָב מְסַנְנִין: בַּבְּרוּלָא מַעֲפֵרָא יִתְנַסִּיב וְאַבְנָא יִתִּיד פְּרָכּוּמָא: רש"י

על כן כל ימי נחתי ליצי עליה ללמוד: ומקום. יס
 לזהב שמעט יזקו ויחכו אותו: (ב) ואבן יצוק
 נחושא. מן ההר יצק האומן את הנחושא, הרי
 תחילה וסוף יש לכל דבר שכל העולם יכלה וכל
 אשר צו: (ג) קין שם. המקום, מתי תהיה החושך
 שהשמים נמלחו והאדן תבלה, ולכל תכלית דבר הוא

(כג) ישפוק עלימו כפימו. היודעים [אומן] לפנים
 ועמה רואים בשננו: (ח) בי יש לכסף מוצא. גם
 זה טעם אחר לדברו הראשון (לעיל כו ו) שאמר
 בצדקתי החוקתי, כי למה אהיה רשע אם בשביל
 כסף וזהב לכל יש מוצא וסוף. אבל החכמה מאין
 תוצא (פסוק כ) זה סוף הפרשה, והיא יקרה מכל

מצודת ציון

(כג) ישפוק. כמו ישפוק בסמ"ך והוא מענין הכאה. כמו
 וישפוק את כפיו (מזמור לד י): עלימו כפימו. עליו כפיו:
 וישרוק. הוא השמעת קול בקבוץ השפתים. וכן ישום
 וישרוק (יחזקאל יח: א) ויזקו. ענין יציקה. כמו יזקו מטר
 לאדו (לשמן לו כז):

מצודת דוד

(כג) ישפוק. מי אשר ידעו לפנים יכה כפיו זה בזה
 על מפלתו, כדרך הרואה באבדן דבר גדול: וישרוק.
 על שברו ישרוק כל אחד מאנשי מקומו אשר ראו
 בהצלחתו, וגם השריקה הוא מדרך הרואה באבדן דבר
 חשוב, וחוזר הוא על ראשית אמרו לומר, אם אמנם

שגם הרשע מעותד למקרי הזמן כמו הצדיק, למה יבחר מי ברשע, הלא נוסף עליו הצדיק כי יתענג בתענוג
 הנפשי, ולא כן הרשע: (א) בי יש לכסף מוצא. הוסיף לאמת דבריו, שאף אם מקרה אחד לצדיק ולרשע, עם
 כל זה יש לאחוז בצדק, כי הנה לכסף יש מקום מוצא, וכמו כן יש מקום לזהב אשר הוא נצוק משם והמה
 מקומות מן האדמה: (ב) ברזל. אף הברזל יש לו מקום מוצא מן העפר אשר יוקח משם ויש אבן אשר יצוק
 נחושת, אם כן נראה לעין מקום מוצאם וחזר ונראה עת יפסקו כי יש תכלית להם כי לא לעולם ימצאו הכסף
 והזהב וגו' במקום אחד: (ג) קין שם לחושך. אף לחושך שם קין מתי תכלה כי בהאיר היום תכלה החושך,

שגם הרשע מעותד למקרי הזמן כמו הצדיק, למה יבחר מי ברשע, הלא נוסף עליו הצדיק כי יתענג בתענוג
 הנפשי, ולא כן הרשע: (א) בי יש לכסף מוצא. הוסיף לאמת דבריו, שאף אם מקרה אחד לצדיק ולרשע, עם
 כל זה יש לאחוז בצדק, כי הנה לכסף יש מקום מוצא, וכמו כן יש מקום לזהב אשר הוא נצוק משם והמה
 מקומות מן האדמה: (ב) ברזל. אף הברזל יש לו מקום מוצא מן העפר אשר יוקח משם ויש אבן אשר יצוק
 נחושת, אם כן נראה לעין מקום מוצאם וחזר ונראה עת יפסקו כי יש תכלית להם כי לא לעולם ימצאו הכסף
 והזהב וגו' במקום אחד: (ג) קין שם לחושך. אף לחושך שם קין מתי תכלה כי בהאיר היום תכלה החושך,

אבן עזרא

(כג) ישפוק. בני אדם עליו ועל ביתו כפימו: (א) יזוקו. כמו יזקו, והענין כי הכל תלוי במול
 בני אדם גם המקומות: (ב) ומוצאן יצוק נחושא. והיה ראוי להיותו נחושא:

(כג) ישפוק. בני אדם עליו ועל ביתו כפימו: (א) יזוקו. כמו יזקו, והענין כי הכל תלוי במול
 בני אדם גם המקומות: (ב) ומוצאן יצוק נחושא. והיה ראוי להיותו נחושא:

רמב"ן

הרשעים והצדיקים, כי האל הודיע מוצא כל הדברים
 זולתי מוצא החכמה שראה אותה ביצירת האדם, כי
 אותה העלים מכל הנבראים. כי הודיע והראה לבני
 אדם למצוא מוצא הכסף ממעמקי ההרים והמקום אשר
 יזקו וזהב, וכן הברזל והאבן אשר יצוק ממנו

ממקומו ולא יחמול: (כג) ישפוק עלימו כפימו. יודעיו
 לפנים ישפוק כל אחד על הרשעים כפיו: (א) יש
 לכסף מוצא. זה הענין כולו נקשר עם הפסוק הבא
 אחרי כן והחכמה מאין תמצא. יאמר אל החברים למה
 זה הבל תהבלו, לתת טעם של הבל למשפטי

מדרשי חז"ל

(ג) קין שם לחושך וגו'. זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה
 באפלה, שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות
 בעולם, נעקר יצר הרע מן העולם קץ שם לחושך. דבר
 אחר: קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה
 בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום, שנאמר:

(א) בי יש לכסף מוצא וגו'. רבי סימון בר זבדא, מאית.
 אמרין ליה לרבי לוי, עול ואפטר עליה. על, ואפטר
 עליה האי קרא, ארבעה דברים הללו הם תשמישו של
 עולם כולו, אם אבדו יש להם חליפין, אבל תלמיד חכם
 מי מחליפו. (ילקו"ש).

נושאי הפרק

(א"י) בכח האדם להוציא מטמונות מהאדמה.
 (יב"כ) אולם את החכמה אין למצוא.
 (כנ"כ) רק אלהים מכיר את החכמה ומקומה.

סופא הוא מפ'שש
 אבניו מפולמן דמתמן
 נפק חשוד וטולי מותא:
 דתקוף נחלא מן אתרא
 די מודלח מרוביא
 דמתנשין מן למעבר
 רנלא אנדקפו מפני נשא
 אפולמלי: הארעא דמנה

חוקר לו: אבן. אשר משם
 אבן מקום מוצא פורענות,
 פורענות כאלה הנוגף את
 צער, כך שמעתי, כמו קו ת
 לז (יח), די מטורח אתגורח ל
 (ז) פרוץ נחל. על סדום ועמ
 מעם גר. ממקום שהוא נז

מצודת צ
 (ג) אבן. רוצה לומר יסוד ועיקר: ז
 כמר מים מוגרים (מיכה א ז): דנישו
 ההלכות אתו (יהושע י ג): ד"ל.
 עיני למרום (ישעיה נח יז): ה)

יסוד האופל וצלמות, והוא כדו
 היה נגר ונשפך: הנשכחים. א
 מעתה לא ילכו עוד אל המקום
 עד תכליתם, כי נאכרו מן הנ
 חכ

(ג) אבן אפס. היא הארץ שו
 היא עיקר קדרות הלבנה בשעו
 בהיותה עם ראש החלי או הזנ
 יפרוץ המקום נחל שהוא גר

הנחשת. כי בין אבני ההר ימצא
 לחשך. יודע קצו ויודיע לבני
 הוא חוקר. כבר הוא חוקר
 כלומר עד מקום האפס ותהום:
 יאמר כי האל יגדיל הנחל ויפו
 נגר ממנו והוא המקום אשר ה

יהי מקץ שנתים ימיג
 קץ נתן ליסורים של צדיקים בני
 מעבירן. לכל יש קץ להרים ולגבע
 לחשך, שנאמר: קץ שם לחשך.
 כשהקב"ה יושב וחוקר, אם מת

שם לחֶשֶׁךְ וְלְכָל־תְּכֵלֶת הוּא חוֹקֵר אֲבֵן
 אֶפֶל וְצִלְמוֹת: ל־פֶרֶץ נַחַל | מַעַם־זָר
 הַנְּשַׁכְּחִים מִנִּי־רִגְלֵי דָלוּ מֵאֲנוּשׁ נְעוּ: הָאָרֶץ
 מִמְּנָה יֵצֵא־לֶחֶם וְתַחְתֶּיהָ נִהְפֵךְ כַּמּוֹ־אֵשׁ:

סופא הוא מפשפש
 אבנין מפולקמן דמתמן
 נפק השוף וטולי מותא:
 דתקוף נחלא מן אתרא
 די מודלח מן קביא
 דמתנשין מן למעבר
 רגלא אודקפו מבני נשא
 אפלטלו: הארעא דמנה

נפק מוֹנָא וְלָרַע מְנָה גִיהֶנֶם דְּצַנַת תְּלִיגָה מְתַהֲפְכָא דְכַמַת
 רש"י

מני רגל. אלו אנשי סדום ששיכחו תורת רגלי
 אורחים מאלהם, שהיו משכחים האורח צמטה אס
 היה ארוך יותר מקטעין רגליו ואס היה קצר
 מאריכין אותו כך מפורש באגדה (סנהדרין קט:):
 דל"ו. על ידי פריעת נחל זהו מאנוש נעו:
 (ה) ארץ אשר ממנה יצא לחם. נהפך מקומה
 כמו אש:

חוקר לו: אבן. אשר משם יצא לו חושך וצלמות.
 אבן מקום מולא פורענות, לכן נקרא אבן מקום
 פורענות כאלה הנוגף את רגליו באבן שיש לו
 נער, כך שמעתי, כמו קו תוכו ואבני זוהו (ישעיה
 לו יא), די מטורא אסגורא אבן וגו' (דניאל ז מה):
 (ד) פֶרֶץ נַחַל. על סדום ועמורה נחלי אש וגפרית:
 מַעַם גַר. ממקום שהוא נוזע וניגר: הַנְּשַׁכְּחִים

מצודת דוד

ורוצה לומר לכל דבר יש תכלית בין לטוב בין לרע:
 וכל תכלית. המקום כרוך הוא חוקר לדעת תכלית
 כל דבר מתי יהיה, עם כי אנחנו לא נדע עת תכלית
 כל דבר: אבן אופל, וכן חוקר לדעת מתי תכלה
 הנה לפעמים יפרץ הנחל גדרו לנטות מעם המקום אשר
 היה נגר ונשפך: הַנְּשַׁכְּחִים. אשר נשכחים המה מעתה מן רגלי האנשים אשר היו רגילים לשאוב ממימיו, כי
 מעתה לא ילכו עוד אל המקום ההוא, כי המים דלו והורמו מאנשיו ונעו ללכת מהם, ובאו אם כן המים ההם
 עד תכליתם, כי נאבדו מן המקום ההוא: (ה) אֶרֶץ. הנה ארץ שמנה אשר יצא ממנה לחם רב, בבוא עת
 תכליתה נהפך מקומה ותהיה יבשה כמו שרופה באש:

מצודת ציון

(ג) אבן. רוצה לומר יסוד ועיקר: (ד) גר. ענין הזלה ושפיכה.
 כמו מים מוגרים (מיכה א ד): הַנְּשַׁכְּחִים. אשר נשכחים. וכן
 ההלכות אתו (ישעיה י מד): דל"ו. הורמו והוגבהו. כמו דלו
 ענין למרום (ישעיה לח יד): (ה) ותחתיה. מקומה:

יסוד האופל וצלמות, והוא כדור הארצי: (ד) פֶרֶץ נַחַל. הנה
 היה נגר ונשפך: הַנְּשַׁכְּחִים. אשר נשכחים המה מעתה מן רגלי האנשים אשר היו רגילים לשאוב ממימיו, כי
 מעתה לא ילכו עוד אל המקום ההוא, כי המים דלו והורמו מאנשיו ונעו ללכת מהם, ובאו אם כן המים ההם
 עד תכליתם, כי נאבדו מן המקום ההוא: (ה) אֶרֶץ. הנה ארץ שמנה אשר יצא ממנה לחם רב, בבוא עת
 תכליתה נהפך מקומה ותהיה יבשה כמו שרופה באש:

אבן עזרא

המוגרים, עד שנשכח מרוב שדרכו בני אדם: דל"ו.
 כמו דללו וחרבו (ישעיה יט ז): מֵאֲנוּשׁ. שנעו שהם
 הולכים ונעים: (ה) ותחתיה. ויש ארץ שתחתיה נהפך
 כמו אש כארץ גפרית והרי האש:

(ג) אבן אופל. היא הארץ שהיא עיקר האופל, גם
 היא עיקר קדרות הלבנה בשעה שתכדר בחצי החדש
 בהיותה עם ראש החלי או הזנב: (ד) [פֶרֶץ נַחַל]. גם
 יפרוץ המקום נחל שהוא גר, והענין מוגר כמים

רמב"ן

ומקומות הנחל הנשכחים מן הרגל ולא יעברוהו, כי
 המים גברו על האנשים ומתנועעים ונושאים גלים:
 דל"ו מֵאֲנוּשׁ. כמו דלו ענין למרום (ישעיה לח יד).
 והכוונה גם כן לאמר כי האל יוציא מעיינות ונחלים
 גדולים מתהומות הארץ, כי הוא יודע הכל ושליט על
 הכל: (ה) אֶרֶץ מִמְּנָה יֵצֵא לֶחֶם. גם זה פלא שיוציא

הנחשת. כי בין אבני ההר ימצא. כי האל: (ג) קֵץ שֵׁם
 לְחֶשֶׁךְ. וידע קצו ויודיע לבני אדם: וְלְכָל תְּכֵלֶת
 הוּא חוֹקֵר. כבר הוא חוקר וידע עם אבן צלמות,
 כלומר עד מקום האפט ותהום: (ד) פֶרֶץ נַחַל מַעַם גַר.
 יאמר כי האל יגדיל הנחל ויפרוץ מעם המקום שהוא
 נגר ממנו והוא המקום אשר הוא נסתר מתחת לארץ,

מודרשי חז"ל

וצלמות, אפל, מי גרם לאדם הזה שכאו עליו יסודין,
 ואפלה, זה יצר הרע שהוא משול כאבן, שנאמר: והסירותי
 את לב האבן. (תנחומא).
 (ד) פֶרֶץ נַחַל מַעַם גַר וגו'. אנשי סדום לא נתגאו אלא
 בשביל טובה גדולה שהשפיע להם הקב"ה, שנאמר: ארץ

ויהי מקץ שנתים ימים, (ב"ר פט).
 קץ נתן ליסורים של צדיקים בעולם הזה, ולעולם הבא
 מעבירן. לכל יש קץ להרים ולגבעות ולרוח ולמים ולחשך.
 לחשך, שנאמר: קץ שם לחשך. ולכל תכלית הוא חוקר,
 כשהקב"ה יושב וחוקר, אם מתבקש יסודין. אבן אופל

תן
 מערק
 עלויהון
 עלוי מן
 אית
 ואחר
 וכלל
 יקום. יס
 יצוק
 יסמ, הרי
 יכלה וכל
 ה החושך
 דבר הוא
 כאה. כמו
 עליו כפיו:
 וכן ישום
 חוקר מטר
 ג בחענוג
 רשע, עם
 שם והמה
 אשר יצוק
 באו הכסף
 החושך,
 די במזל
 הדברים
 האדם, כי
 דאה לבני
 יקום אשר
 יצוק ממנו
 שנים יעשה
 ל וצלמות
 חשך. דבר
 שנים יעשה
 ש, שנאמר:

מסורת המדרש

א. ויהי מקץ שנתים
ימים וכו' יליש כאן
קמ"ז, איוב תתקטו
(כה"ע), תחומא ותניי
כאן, וזהר ח"א קצג,
יצה"ר נקרא אבן מוכה
כו', ע"ע לעיל פס"ד.

סדר מקץ

פרשה פט

7 א. (מא, א) ויהי מקץ שנתים ימים (איוב כח, ג) 'קץ
שם לחשך' זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפלה
ומאי טעם 'קץ שם לחשך' שכל זמן שיצר הרע בעולם
אפל וצלמות בעולם דכתיב (שם שם, שם) 'אבן אפל
וצלמות' נעקר יצר הרע מן העולם אין אפל וצלמות
בעולם. דבר אחר 'קץ שם לחשך' זמן נתן ליוסף כמה
שנים יעשה באפלה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ
חלם פרעה חלום.

L

א. "ויהי מקץ שנתים ימים, ופרעה חולם" — לא אמר "ויהי לשנתים ימים", אלא "מקץ".
ורוב משמעויות של "קץ" בתורה (ראה דוגמאות בפי"ת), הן וכמו "קצץ": "קצב" שיעור קצוב ומוגבל
מראש (פי"ת), ונדרש הפירוש בתנחו"מ מקץ א עיי"ש), וזהו שאמר הכתוב: "קץ שם לחושך, ולכל תכלית
הוא חוקר, אבן אופל וצלמות" — בתחילה אמר הכתוב שהקץ ניתן לחושך, ושוב אמר "ולכל תכלית הוא
חוקר" — לכל דבר הוא יודע וקובע מראש חקר תכליתו, ושוב פרט רק: "אבן אופל וצלמות", ודרוש:
"קץ שם לחושך" — זמן — קצוב מראש — נתן — הקב"ה — לעולם, כמה שנים יעשה
באפילה — בהסתור פני ה', ובהליכה בדרכים אפלות, ובשלטון אופל השקר והרשע והכפירה, ודתות
השקר, "ולכל תכלית הוא חוקר" — "מפני שכל דבר ודבר שיוצא מפי הקב"ה — שיהיה בעולם, בקצבה
הוא נתון" (תנחו"מ שם) — לו את הקיום, ושוב אומר הכתוב: ומאי טעם — מאיזו סיבה, יהיה "קץ
שם לחושך", איך יושם קץ "לחושך" הזה? שכל זמן שיצר-הרע — שולט — בעולם, אופל
וצלמות — השקר והעריצות המטילה אימת מות, שולטת — בעולם, וזה — דכתיב, בסוף
הכתוב: "אבן, אופל וצלמות" — היצר הרע, שהוא "אבן נגף" (ישעי' ח, יד), בכל דרך, והוא "לב
האבן" (סוכה נב), הוא הסיבה והגורם לאופל וצלמות, ואם — נעקר יצר הרע מן העולם —
לעתיד לבא, בהגיע קיצו של זה, וכהבטחה (יחזקאל לו, יט): "והסירותי את לב האבן מבשרכם" (ועפ"י
סוכה שם), שוב — אין אופל וצלמות בעולם.

דבר אחר, ועיקר דרשת פסוק זה לכאן: "קץ שם לחשך" — קץ של — זמן — קצוב
מראש — נתן — הקב"ה — ליוסף, כמה שנים יעשה באפילה, בבית האסורים, שהרי
ישיבתו שם גם היא באה כחיקון על מעשים הכאים מכח יצר-הרע, האמור, המסובב את כל היסורים
האלה, וכמו אותו "קץ" — אשר — נתן — הקב"ה — ליוספים של צדיקים, בעולם-הזה — בלבד, ולעולם
הבא הוא מעבירן" (יליש איוב תתקט"ו), כן עשה ליסוריו של יוסף, ומיד — כיון שהגיע הקץ, חלם

ה' ה'

הפוך
ה' ה'
אחר,
יצא
זמן

בְּבוֹרֵי אֲדַמְתָּךְ תִּבְיֵא בֵּית יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אֱמוֹ: פ
 ← שְׁבִיעִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתַב־לְךָ
 אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי־עַל־פִּי |
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית
 וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כה וַיְהִי־שֵׁם עִסֵּי־הַהֶהָרָה
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא
 אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתַּב עַל־הַלְּחָת
 אֵת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים:
 כט וַיְהִי בְּרִדַּת מֹשֶׁה מֵהָר סִינַי וּשְׁנַי

בבוורי ארעה תיני לבית מקדשא
 דין אלהך לא תיבשל בשר
 בחלב: כו ואמר יי למשה כתב
 לך את פתגמי האלון ארי על
 מימר פתגמי האלון גזרית עמך
 קום ועם ישראל: כה והנה תמן
 קדם יי ארבעין ומיין וארבעין
 לילון קמא לא אכל ומיא לא
 שתי וכתב על לחתא את פתגמי
 קמא עשרא פתגמי: כט והנה
 כד נחת משה מטרא דסיני

ותרין לחי פה
 דמשה במחטה מן
 לא ידע ארי סיני זיו
 במלכותה עמה: י
 וכל בני ישראל את
 זיו יקרא דאפ
 משה. כשהצא לוחו
 כי קרו. לשון קריני
 קרו, ומכיון זכה מש
 (פיר - תהו) מן המער

ישראל ממעלה משה
 אהרן וכל בני ישראל
 ברדת משה מהר
 סיני מקום

לקט בהיר

רש"י

סב) מחיבת הדמתך המיוחס דריש ליה, אבל זאת בלבד לא
 די, שהלא יש בארץ ישראל יותר מו' מינים, אלא סמך על
 מה שדרשו בפ' תבוא ג"ש ארץ ארץ משם מוכח שמה שאמר
 הכתוב כאן הדמתך פירושו שזה הדמתך (רא"ם): (ג
 פ"ו ולא דבש דבורים שאינו גידולי קרקע ובכורים נאמר
 „פרי“, אבל אין ראונו לומר שמביא הדבש מן הכורים, אלא
 כמו שמביא רש"י דברי רז"ל בפ' תבוא לגבי זית שמן
 שפירושו זית שהשמן אגור בתוכו, כמו כן דבש פירושו
 תמרים שיש בהם דבש, אבל השמן והדבש משקין הם ולא
 פרי (ג"א): (סד) פ"ו לאו דוקא גדי שהוא רק אלא כל
 בשר, ולא דוקא חלב אמו, אלא כל חלב, ואמר הכתוב גדי
 ולא אמר בשר, לפי שבשר נכלל גם בשר בהמה טמאה
 משא"כ גדי, ואמר חלב אמו למעט העוף כדלקמן (רא"ם),
 והוליא את האכילה בלשון ביטול לומר שאינו אסור מן התורה רק דרך ביטול (ו"ד פ"ו א'), אבל לא ע"י כיבוש ומליחה
 (ש"ך), ועיין לעיל פ' משפטים (כ"ג י"ט) מה שפירשנו שם באריכות: (סה) פ"ו שאם היה הכתוב לומר כן רק במקום
 אחד היינו אדרבה לומדים משם צננין אב שסתם גדי פירושו גדי עזים, אבל מאחר דכתיב כן בכמה מקומות, א"כ הוא שני
 כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים (גמרא), ועיין עוד מזה בפ' משפטים: (סו) ובגמ' דרשו עוד כמה דרושים, לא חלב
 זכר, לא חלב שמוטה, לא חלב בהמה טמאה, ובאר רבינו בדרוש זה שזה הוא המתאים יותר לפי פשוטו (רא"ם): (סז)

אדמתך. משבעת המינים האמורים בשבוע
 הרג"ק, ארץ חטה ושעורה וגפן וגו' (דבר ה' א'),
 ודבש היא דבש תמרים: לא תבשל גדי. הזכרה
 לבשר והלכ"ט, ושלשה פעמים כתוב בתורה אחד
 לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור ביטול (היין
 קמ"ט): גדי. כל וילד רק במשמע, ואף עגל וכבש, ממה
 שהולך לפרש בכמה מקומות: גדי עזים למדת
 שגדי סתם כל יונקים במשמע (היין קמ"ט): בחלב
 אמו. פרע לעוף שאין לו חלב (חס) פ"ו, שאין איסורו
 מן התורה אלא מדברי סופרים (כס): את
 הדברים האלה. ולא אחת רשאי לכתוב תורה
 שבעל פה: (כ"ג - גיטין ס"ט): (כט) ויהי ברדת

כפל לומר צדדו מן
 בסמוך צדד משה וג
 הודיע הכתוב שלילו
 שיודיענו תחילה ענין
 לריק לדעת מי הודיעו
 ואם הודיעוהו למי
 ההודעה. אכן יחבא
 הכתוב אחר זה כי
 צתמידות זולת צעת
 למי לא נתן משה מו
 צזמן שלא היה מלמד
 הכתוב ומשה לא ידע
 פניו מסוכ קודם ורל
 עור פניו, ועדיין יקשה
 ירגיש בעל חי בדבר
 פנים, לזה הקדים ה
 ממנו הודיעה ואמר
 צהיחו צכר לו יכיו
 הדבר כי יצחקו פניו

אור החיים

לפי זה וכו':
כה. לחם לא אכל וגו'. הולך לפרט לחם ומים
 ולא הספיק לומר לא אכל ולא שתה
 לדייק בדבריו בא כי דוקא לחם ומים הוא שלא אכל
 ושתי אכל אכילה אחרת ושתי אחרת אכל ושתי

כאומרו (תהלים מ') וחוררך בתוך מעי, גם נמשלה
 למים (תענית ז'), ואם היה לומר לא אכל ולא
 שתה יש במשמע כל מין אכילה ושתי:
כט. ויהי צדד גו'. אמר ויהי לשון לער לרמוז
 מה שכחו כל הדייקים שבמחנה

רמז) שאם הגזירה היא של
 הדק, ויהי צדד

וַיֵּת זֶךְ כְּתִיב לְמַאֲזֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: כ"א בְּאֶהֱל מוֹעֵד מִחֻיַּן לְפָרֶכֶת אֲשֶׁר עַל-הָעֹדֹת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד-בֹּקֶר לְפָנָי יִהְיֶה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

תו"א זך כתיב למאזור. מנחות פו: להעלות נר. שנת כ"א. (כא) באהל מועד. מנחות פו: יערך אותו. מנחות נא: מערב עד בוקר. פסחים נט. יומא טו. זמנים יא: מנחות פט.

רש"י

כתיב. הויכחים כותש במכתשת ואינו טוחן זריחים כדי שלא יהא בו שמרים ואחר שהוציא טפה ראשונה מכניסן לרחים וטוחן. והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות שנאמר כתיב למאזר ולא כתיב למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד שהאף שלהבת עולה מאליה (שבת כ"א): תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד כמו שאתה אומר (במדבר כ"ו) עולת חמיד ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חצימין נאמר (ויקרא ו') תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב. אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא: (כא) מערב עד בקר. תן לה מדתה שאתה דולקת מערב ועד בקר. ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יוותר העמק דבר

למשה, משה מלך עשיחך ואין דרך מלך לעשות בעצמו זו לאחרים לעשות בשבילך, וזה מדרש פליאה והלא כל התורה בא בצווי משה לישראל בשם ה' ולמה זה נתעוררו לדרוש כן בזה הפרשה, ומה שייך מנחת המעשה למשה יותר מלכל ישראל. אבל יסוד הדבר למדנו ע"י ביאור עוד מאמר ברבא פ' זו ואתה הקרב אליך, הה"ד לולי חורמך שעשעי או אבדתי בעיני, בשעה שאמר הקב"ה למשה ואתה הקרב אליך הרע לו כו' א"ל תורה נחתי לך שאלולי היא לא בראתי עולמי כו', והנה לא נודע עיקר התרעומת מנ"ל לחז"ל שהרע למשה, ומו אס הרע למשה אין זה פיוס כ"כ, שהרי אינו דומה כהונה שהיא לאהרן ולזרעו ואין לזולתו חלק בה, משא"כ התורה ניתנה לכל ישראל כמו למשה ולזרעו, אלא משה בעצמו היה שליח וכה שמינתן על ידו, ואין זה שייכות לזרעו כלל. אלא הענין בכל זה דיש לדעת דאור התורה שהוא תכלית המשכן ועיקר המשנה שכינה בישראל, בא בשפע ע"י אמצעות שני כלי קודש, היינו הארון והמנורה, ונשחנו פעולותיהם, הארון בא ליעוד הדברות שנכתב וגם לזווי בקבלה בע"פ וכמש"כ

7

לְאֶהֱרָא לְאֶדְלָקָא בּו יסדר יתיה אהרן ובנו

דמשה מפי ה' מכ"מ אן נלךך לו לסכרא, והיה גד שגדולתם בתורה לא היה היה נעלה בכה הפלפול לו בקבלה, ע"י ההכרת והפ דל"ת לא ניתנה תורה או נהג בה טובת עין ונחנה לפלפולא בעלמא, ואהרן לרמות מילתא למילתא ול דבר ה' לאהרן צפי שמיני ועיקר ההוראה בשעתו א בפלפול אלא ע"י סכרא ו ובה הכת היה אהרן יחי פעם אחת על משה בן וע"ע מש"כ בס' במדבנו דברים י' ו' שהיו משה ואי בישראל זה בכחו וזה כי מיוחד לכה החידוש והפלי כח המנורה שיאיר לו הז ראוי שמשה יעסוק בעל שישראל עשו זרכי משה. פ' אמור הנ"ל דלהכי בשבילך, אלא מ"מ זו א בעלמך מפני שאתה מלך לישראל מדה זו של הפל יבואר ריש ס' דברים, ו ישראל, וזה כלל ביאור ו הוספנו בזה לפי הענין. ישר לבאור מאמר חז"ל סמיכות הפרשיות, וכמו שכל זה בא פיוס למשה, ואתה הקרב אליך וגו', שהכינו הקב"ה לאהרן ל

(א) וזהו ענין מאמר ז"ל מוכרחים לדורות, ונקרא

חומש הגמק דגו

לְאַהֲרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא תְדִירָא: כַּאֲ בְּמִשְׁפַּח וּמְנָא מְבָרָא לְפְרוּכְתָא דִּי עַל סְהַדוּתָא
יִסְדֵּר יְתִיהָ אַהֲרֹן וּבְגוּדֵי מִרְמִשָּׁא עַד צִפְרָא קָדָם וְיִקְנִים עֲלֵם לְדִרְיֹהוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

העמק דבר

ה' מאמר זה למשה שהוא פיוס צוה שזה החלק הנעלה של החידוש והפלפול, ניתן רק למשה ולרעו עד שאני מוזיקך שאתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך וגו', שהוא שייך אך אליך, וצוה גדול כמו מכת אהרן, דאע"ג דכת אהרן גם בתורה רב בצברא ובהוראה, מ"מ אינו דומה מעלת כח החידוש לכח ההוראה, באשר ההוראה הבה מכת דמיון מילתא למילתא אינו מוכרח, ואפשר שיבא רעהו וחקרו וידמה באופן אחר (א), וצוה נחפיים משה, והיינו שהביא המדרש מקרא לולי תורמך שעשועי וגו', ואין פ' שעשעי לשון שחוק ושעשועים ח"ו, אלא כמהפך ומקלסל בהם כמו אדם המשחשש בדבר, והו דרך הפלפול לכתית למאור. גשעה שנכתה יהא מתחלה לצורך המאור, דיש נ"מ במעשה השמן דשמן בעלם מר מצטר הזית עצמו, ומשימים גם עשבים וכדומה שמוקיים אותה, אבל אם מתחלה נכתה למאור, הרי הוא נקי מכל עירוב: דהעצמות גר תמיד. לא לפעם ראשונה נצרך לצוות לכל ישראל, שהרי בא לזה נצבת הנשיאים, אלא לאחר שיכלה זה השמן: (בא) חקת עוראם דדורותם מואת בני ישראל. גם אחרי מות משה, והי הנרות תועלת לגדולי ישראל בשעתן, ואם לא היה משה נוהג טובה עין ומתנה לישראל היה זרעו מיהא צוה הכח, וגם היה ניתן צדור אחר זה הכח לאדם גדול מישראל אחר, וכדאי' ריש סנהדרין [כ"א ז'] אלמלא ניתן למשה היה ניתן ע"י עורא וכו', ולא על תורה שבכתב קאי, אלא על פלפולה של תורה וכמ"ש"כ ריש ספר דברים בהר"ד, מ"מ חובה על כלל ישראל להביא מתרומת הלשכה, ממקום שבה לכלל קרבנות צדור לפרנסת כל ישראל, יצאו גם שמן למאור להאיר עיני גדולי הדור בתורה, דזה הכח הוא משמרת לישראל כמ"ש"כ צכ"מ:

דמשה מפי ה' מכ"מ אחר ששמע שוב לא היה נצרך לו לסברה, והיה גדול בישראל כמשה, אלא שגדולתם בתורה לא היה באופן אחד, דכח משה היה נעלה בכח הפלפול לחדש דבר מה שלא שמע בקבלה, ע"י ההכרח והפלפול, וכדאי'תא בדברים דל"ח לא ניתנה תורה אלא למשה ולרעו ומשה נהג זה טובה עין ונתנה לישראל, ומסיק שהוא לפלפולה בעלמא, ואהרן היה נעלה בכח הסברה לדמות מילתא למילתא ולכוין האמת, וזה על פי דבר ה' לאהרן בפ' שמיני ולהורות את בני ישראל, ועיקר ההוראה בשעתו אי אפשר לחדש כל שאלה בפלפול אלא ע"י סברה ולדמות מילתא למילתא, וצוה הכח היה אהרן יחיד באותו דור עד שעלה פעם אחת על משה במעשה דשעיר החטאת, וע"ע מש"כ צכ' במדבר בפרשת מקושש ובס' דברים י' ו' שהיו משה ואהרן שני ראשי סנהדראות בישראל זה בכחו וזה נכחו, ואחר שמשה היה מיוחד לכח החידוש והפלפול ע"כ נדרש לו ביחוד כח המנורה שאיור לו הדרך להגיע לאמת, והיה ראוי שמשה יעסוק בעלמו בהכנת השמן, אלא שישראל עשו צרכי משה, כ"ז למדו חז"ל דבבה פ' אמור הנ"ל דלהכי כתיב ויקחו אליך היינו בשבילך, אלא מ"מ זו את בני ישראל ולא אתה בעצמך מפני שאתה מלך, נאמן אחר שנתן משה לישראל מדה זו של הפלפול בעצם הירדן כאשר יצא ריש ק' דברים, שייך מצוה דמנורה לכל ישראל, וזה כלל ביאור אותו מאמר, ובפ' אמור הוספנו צוה לפי הענין. ומעתה אנו באים בדרך ישר לבאור מאמר חז"ל כאן שנתקשה לחז"ל סמיכות הפרשיות, וכמו שקשה לנו, והעלו חז"ל שכל זה בא פיוס למשה, דקודם שאמר ה' למשה ואתה הקרב אליך וגו', והודיעו מעלה הפנימית שהכינו הקב"ה לאהרן לקדושת העבודה, הקדים

הרחב דבר

(א) וזהו ענין מאמרם ז"ל בעירובין דנ"ב שאול לא גלי מסכת, לא שהורה שלא כדון ח"ו, אלא שהוראתו לא היו מוכרחים לדורות, ולא נעשו משנה, משא"כ דוד שהיה מחוקק וצא מכת החידוש והפלפול שהוא מוכרח וקרא גלי מסכת, ויצא יחד צכ' דברים פ' ברכה (ל"ג י"א בהר"ד):

9

Schorr, Gedalia, ha-Levi
[Or Gedalyahu (Mo'adim)]

ספר

אור גדליהו

שיחות ומאמרים על המועדים

נאספו ונלקטו מתוך שיחות שהשמיע

אמו"ר הגאון רבנו גדלי' הלוי שארר זצלה"ה

במתיבתא תורה ודעת ובבית מדרש עליון

ברוקלין, יצ"ו

הוצאה שניה מתוקנת תשמ"א

שכזיכול הקצ"ה מטמין את כל האורה וממתין על הדלקה מלמטה, וזהו העדות שהשכינה שורה בישראל, בחוך נפשותיהן של ישראל.

חושבנ"פ, שהשי"ת נתן הכח ביד החכמים שהם יאמרו ג"כ, היינו שיכיו זיכולתם להוסיף על התורה, ושיש זיכולת האדם להוסיף צמטשה דידי' זהו יסוד של חושבנ"פ, וזהו יסוד של המנורה, המסמל העבודה מלד מעשה האדם, ומתמקדש הי' מאיר השפעת התורה לכלל ישראל, וכדמלינו ששם הי' לשכת הגזית, וכבר אמרו חכמינו (תענית עז.) שנקרא מקום המקדש הר המורי שמשם תלך הוראה לישראל.

וז'הו יסוד של חושבנ"פ שיש זיכולת האדם והחכמים להוסיף על התורה, וכמו שמפרש השפ"א הפסוק, "את ה' האמת", "וה' האמירך" שה' האמת הוא חושבנ"פ, שכלל ישראל כזיכול גרמו שהשי"ת יתן לנו התורה, וה' האמירך הוא

תקופת בית שני, הנהגה של תושבע"פ

ג

ובבית שני החחילה התקופה של הנהגה עפ"י חכמי התורה, הנהגה בכוחה של חושבנ"פ, הנהגה של זכרו תורת משה עזדי, וכדמלינו בנבואת זכרי' כשיצא על הציה שני אמר (זכרי' ד' יא-יד), "ואטן ואומר אליו מה שני הזיתים האלה על ימין המנורה ועל שמאלה ואטן שנית ואמר אליו מה שחי וגו' ויאמר אלה שני בני הילכה העומדים על אדון כל הארץ", ודרשו בגמרא (סנהדרין כד.) ילכה א"ר ילחק אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית ושני זיתים עלי' אלו ת"ח שבצבל שמרוין זה לזה בהלכה כזיתים, ורואין אנו מזה שנבואת זכרי' הנאמר על יסוד קיומה של בית שני הוא בכוחה של חושבנ"פ, ככה התלמידי חכמים שבא"י ובצבל שעליהם עומד הציה שני, וכל הנהגת הדור הי' ע"י חכמי התורה, ולכן מלינו שהנבואה של זכרי' נאמרה על המנורה דייקא שהוא יסוד של חושבנ"פ כדברינו, ולכן הנבואה על קיום בית שני נאמר על

וסדר הנהגה בכלל ישראל נחלקת לשני תקופות, תקופה של הנהגה בצחינת חושבנ"פ, ותקופה של הנהגה בצחינת חושבנ"פ. הנהגה בית ראשון הי' עפ"י הנביאים, הנהגה גלוי' מעין אותו הנהגה של דור המדבר של עמדו ואשמעה, ולכן ניתן אותו תקופה ליכתב כי יש לו שייכות להנהגה של חושבנ"פ, אבל תקופה זו בא לידי סיום צימני מלאכי, וסיים נבואתו, "זכרו תורת משה עזדי אשר נוייתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים, הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא" (מלאכי ג' כג), ומפרשו הסמ"ג שמלאכי אמר להם תדעו שעד שיצוא אליהו הנביא במהרה צימנינו לא יקום עוד נביא לישראל, וכל הקיום שלהם יהי' ככה זכרו תורת משה עזדי, ככה חכמי התורה, וזה הי' סיום התקופה של בית ראשון, התקופה של הנהגת הנביאים, וכן מלינו כי בבית ראשון הי' המקדש שלם, והי' שם כל הכלים הארון והמנורה—ההשפעה של חורה בשלימותה.

דברים כו' יז' יח', וכפירושו של ר' יהודה הלוי הובא באבן עזרא שם שמלת האמת הוא מלשון אמירה דלא כשאר ראשונים.

י' ע"י גמרא מנחות (פה:) מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצוי' בהן ומרומז בזה בשמן זית רומז לחכמה. י' ע"י בשפ"א מקץ תרמ"ו שכתב דנבואת זכרי' על המנורה הכונה הוא על מנורת החשמונאים וכותב שם, "וכן נראה מנבואת זכריה דמנורה של חשמונאי הי' היסוד של בנין בית שני והגם שהי' זמן רב אח"כ אם כל זה הי' מעשה זו עיקר חנוכת בית שני כנ"ל וכו' ולכן הראה הקב"ה לזכריה נרות דמנורה שזה הי' יסוד וקיום הבית כנ"ל" ומובן עפ"י דברינו דנס חנוכה הי' מאור תושבע"פ וקיום הבית שני הי' יסודה תושבע"פ.

11

הממורה ועל חכמי החורה שבא"י ושצבבל, וצבית שני לא הי' כבר הארון, כי כבר לא הי' ההנהגה של חושב"כ ורק צבח הממורה ההנהגה של חושב"כ פ.

במהר"ל (נלח ישראל פ"ג) כתב כי קיום בית ראשון הי' בזכות הג' אצות, וצבית שני הי' בזכות כנסת ישראל, ולכן מלינו כי בית ראשון נחרבה בשביל שעברו על ג' העצירות החמורות שעליהם נאמרה יהרג ואל יעזור, ע"ז ג"ע ושפ"ד, (עיין יומא ע:), כי אלו הם ג' כוחות הרע המחננדים להכות של הג' אצות, אצרהם הוא נגד ע"ז, יאחק הוא הכח נגד ג"ע, ויעקב הוא נגד שפ"ד, וצבית שני שקיומה הי' בזכות כנסת ישראל נחרבה בעון שנלח חנם, כשנחפרד האחדות של כנס"י, וצבית שני שקיומה הי' בזכות כנסת ישראל, עיקר יסודה הי' חושב"כ הגנוזה וסדורה בחוך נפשותיהן של ישראל, ומלינו בפירקי היכולת (פכ"ז) שכתב "דאע"פ שלא שרחה שכינה צבית שני מכל מקום עיקר החורה וזיוה והדרה לא היה אלא צבית שני שלא ראו לצנות עד שהצטיתם הש"י לנלות להם רזי חורה", והוא שעיקר יסוד הצבית השני צויה על חושב"כ פ.

וכשם שצטלה ההנהגת חושב"כ צבית שני, כן נחצטל הכח היצר דעבודה זרה, וכדמלינו שאנשי כנסת הגדולה ציעלו היצר דע"ז קודם שעלו לצנות הצבית השני (עיין סוגיא דיומא ס:), כי

עיקר המחננד לצבואה הוא היצר דעבודה זרה, וכמש"כ הגר"א בהגהותיו לסדר עולם, שהשכר לכבישת היצר של ע"ז הוא נצואה, כי צבית הראשון שהי' ההנהגה גלויה של נצואה אז הי' הזה לעומת זה הכח של עבודה זרה ונציאי שקריאצבל כשנחצטל ההנהגה הזו של נצואה, ההנהגה של חושב"כ צבית שני של עמדו ואשמעה מה יורה הי', אז גם הכח המנגד נחצטל, ולכן צטלה יצרא דע"ז והכח של הנציאי שקר, אצל הכח של נצואה לא נחצטל לגמרי, אלא כמו דאיתא בגמרא (ב"ב יד.) מיום שחרצ ציהמ"ק אע"פ שניטלה נצואה מן הנציאים, מן החכמים לא ניטלה, וציאר הרמב"ן בחידושו כי נחצטלה המראה והחזון של נצואה אצל נצואה בדרך חכמה לא ניטלה אלא יודעים האמת צרה"ק שצקרבס, והוא צבח החושב"כ הגנוזה וסדורה צה, יש להן עדיין הכח של נצואה, וכמו שצבית ראשון הי' נצואה בדרך נצואה, צבית שני הי' נצואה בדרך חכמה, וההנהגה הי' עפ"י החכמים כמו צבית ראשון שהנהגה הי' עפ"י הנציאים, ומלינו בגמרא על רע"ק שאפה צמעשה מרכצה, והלשון אפה מורה על אפ"י בדרך חכמה, ולא צבח נצואה.

משה רבינו ע"ה התפלל,, ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" (שמות לג' עז) וכחצ רש"י מחז"ל שתפילת משרע"ה הי' שלא חשרה שכינתו עוד על אומות ע"א, כי בדבר הזה יהיו מוצדלים מכל העם, וצבית שני שנחצטלה

11 ע"י נצח ישראל שאיתא שם דאברהם נגד ג"ע; ויצחק נגד ע"ז; וע"י לקמן במאמר חושך זו יון שאיתא ג"כ ע"ד המהר"ל, והביאור בדרך הזה הוא דבאברהם כתיב שהי' במס. ע"ז שלו ד' מאות פרקי; ויצחק הי' עולה תמימה משולל מכל מיני גשמיות.

12 ע"י רסיסי לילה אות נ"ו שהביא דברי הפרקי היכולת; והדברים כאן בנויים ע"ד שם. 13 בפרשת נביאי שקר כתיב (דברים יג' ד') לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו' כי מנסה הי' אתכם לדעת הישכם אוהבים הי'א בכל לבבכם ובכל נפשכם, (וע"י ברש"י"ם מה שפירש הקרא) כי זה באמת נסיון גדול לראות אות או מופת ולא להאמין ורק הפסוק אומר שמי שאוהב הי' בכל לבו ונפשו יכול לראות כי זה נביא שקר; ולכן בבית הראשון שהיו ברום המדרגה היו יכולים לעמוד בנסיון כזה אבל בבית שני כבר לא הי' אותו דרגא של אהבת הי' שיהיו ביכולתם לעמוד בנסיון הזה.

נצואה, צמו נחקיים תג מוצדלים מה נצואה. אלא צבית ראשון ועמך ע"י הי' שייכות לתו ועמך, ויכל לאומות הט

וחכ של חכמי הי' היפך מחכ ישראל, ורזו שורשם ש"ן ציכולתם ל האומות א' (וכדלעיל צ וון לצטל מו המבדיל צין הזה.

וכשגו הישועה כ סדורה וג ליושנה, וג הרמב"ן (צ החורה ו

ברו שלמה נסו כשראה א

ומדברינו רואים אנו איך שכל הענין של צרת דינה מכוון לגלות יוון, והענין בזה הוא כי האצות הניחו הכח בכלל ישראל להתגבר נגד האומות, ולהחזיק מעמד אף בגלות, ויעק"א סבל

צרות ויסורים נגד כל הד' גלויות שע"י שעבר על יעק"א אלו הצרות, הניח הדרך לכל בני שבט הגלויות שיבא ביכולתם להתגבר על האויב.

ליקוטי דיבורים על עניני חנוכה *

Ⓣ א במדרש על הקרא ויהי מקץ שנתיים ימים וגו', מביא הקרא קץ שם לחושך, ופירשו קדמונים כי כונת המדרש לגלות לנו סיבת חלום פרעה, כי האדם הלומד הפרשה חושב כי סיבת גאולת יוסף מהצור הוא החלום של פרעה, (שטרם נפתר החלום עד שמלאו את יוסף), אבל המדרש מגלה לנו כי קץ שם לחושך, שמתחילת מאסר יוסף צהצור הי' קץ לחושך הזה, והי' מתחילת מאסרו זמן מסוים ומוגבל שיהי' יושב בחושך הזה, וכשבא הזמן של הקץ הזה אז ופרעה חולם, אז סיבב הקצ"ה סיבה של חלום פרעה, שעל ידי זה ילא יוסף מן הצור, ויבוא קץ לחושך, ונראה כי יש לזה שייכות לחנוכה, וכבר אמרו חז"ל חושך זו יוון שהחשיכו עיניהם של ישראל, ובה המדרש לומר כי קץ שם לחושך, שמתחילת הצריחה הי' קץ לחושך הזה, עד איזה זמן ישלוע החושך על העולם, ועל עם ישראל, וכל הגבורה של החשמונאים הייתה ע"י ההתעוררות מלמעלה, כי היתה אז התעוררות להקים קץ לחושך הזה, והחשמונאים הרגישו שהי' אז זמן פקידה, ושהי' אז הארה מלמעלה, והם היו הכלים שהיו מוכנים לקבל את ההארה הזו של קץ שם לחושך, כי אנו יודעים כי גם בגלות הזה אשר אנו חיים זה היום היו הרבה זמנים של פקידה, וכמו

שמלינו צרמב"ן ועוד ראשונים שפירשו את המקראות צדניאל על ציאת המשוח על הרבה זמנים שונים, והענין הוא שכל הזמנים האלו היו זמנים של פקידה, והי' התעוררות מלמעלה באותן הזמנים, אלא שלא היו הכלים המוכנים לקבל את ההארה ממרום, והי' מעלת הדור של החשמונאים שהיו ראויים לקבל את השפעה ולהוליאה מן הכח אל הפועל.

ובענין הזה מלינו צגאולת מצרים שכתוב ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים וידע אלוקים, שבפשטות אנו מפרשים כי ע"י מה שזעקו להי' והתפללו ע"י וידע אלוקים, אבל בספר צית יעקב מפרש להיפוך כי ע"י הוידע אלוקים, ע"י מה שנתן לבו עליהם, ע"י צא התעוררות מלמעלה לבני ישראל, ואז ויזעקו ותעל שועתם, וכן הוא בכל הגאולות, שאף שנראה לעין שבאו ע"י כוחות האדם, אבל הכל הוא מלד שאז הוא זמן של קץ שם לחושך, ובה אז התעוררות מלמעלה, וע"י יש ציד האדם להוליא את הגאולה מן הכח אל הפועל, וזה הי' הענין של החשמונאים, שאז הי' זמן של קץ שם לחושך, והם הרגישו את ההתעוררות הזו מלמעלה והוליאו אותה מן הכח אל הפועל. L

• ליקוטים משיחות קצרות ודברים שנשמטו ממאמרים ארוכים שלא היו מקומם בתוך המאמר.

14

15

16

17

18

19

20

21

22

שלושה עשר שופרות

23

24

25

26

27

28

29

30

31

פרק ששי

32

33

34

35

36

37

38

39

40

שקלים

41

42

43

44

45

46

47

48

49

הקדמה

50

51

52

53

54

55

56

57

58

קרבן

59

60

61

62

63

64

65

66

67

שלשה עשר

68

69

70

71

72

73

74

75

76

קרבן

77

78

79

80

81

82

83

84

85

קרבן

86

87

88

89

90

91

92

93

94

קרבן

95

96

97

98

99

100

101

102

103

פְּרָשָׁה מִז

מסורת המדרש

א. אכתוב לך רובי תורתו וכו' הושלמו פאה פיה היר' במיד' יד. י' תחומא ודא ה' כאן לה' תניי ודא ה' כאן יד. פס' פיה. א' ליש כאן תה' ה' דאה גיטין ו'. תחומא נה' ג' אפילו מה' שתלמיד שואל לעיל בת' ד' ושינ'

7 א. (לה' כו) 'פְּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' הָדָא הוּא דְקָתִיב (הושע ח, יב) 'אֲכַתֵּב לּוֹ רַבִּי תוֹרָתִי כְמוֹ זֶר נִחְשְׁבוּ' בְּשַׁעַה שְׁנַגְלָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינֵי לִיתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אֲמַרָה לְמֹשֶׁה עַל הַסֵּדֶר מִקְרָא וּמִשְׁנָה תִלְמוּד וְאֶגְדָּה שְׁנֵאמַר (שמות כ, א) 'וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' אֶפְלוּ מַה שֶּׁהַתְּלָמִיד שׁוֹאֵל לְרַב אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שַׁעַה מֵאַחַר שֶׁלְמַדָּה מִפִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ לְמַדָּה לְיִשְׂרָאֵל אָמַר לְפָנָיו רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אֲכַתֵּב אוֹתָהּ לָהֶם אָמַר לוֹ אֵינִי מִבְקֵשׁ לִיתְנָה לָהֶם בְּכַתֵּב

א. "ויאמר ה' אל משה, כתב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כותי אתך ברית ואת ישראל", אמר פעמיים "הדברים האלה", כמדובר משני דברים, ובראשונים אמר "כתב" ובאחרונים אמר "על פי", הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב בתוכחת ה' לישראל ביד נביאו: "אכתוב לך רובי תורתך, כמו זר נחשבו", ופשוטו, תוכחה לישראל על התערבם בגוים והליכה בדרכיהם ונימוסיהם ועזיבת התורה ומצוותיה, על אף תוכחות הנביאים, וכלומר, אני ככתבי להם את תורתך הרבה והנכבדה והם נחשבו לי כמו עם זר מלקיימה (ועיי'ש בתרגום ובמפרשים), ומדרשו, וכי מפני שאכתוב להם רובי תורתך כור יחשבו? אלא, בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה — כהר, בארבעים יום — על הסדר: מקרא, כל פרשה ומצוה אמר בתחילה לפניו את הפרשה במקרא, כפי שהיא כתובה ונקראת בתורה, ומשנה — ערוכה ופסוקה בהלכותיה של פרשה זו וציוויה ואזהרותיה, ושוב — תלמוד, משא ומתן סביב המשנה, מקורותיה וטעמיה ותנאיה וסיכום הלכותיה, ואגדה — הנדרשת ונאמרת בכל פרשה ופרשה, וכסדר הזה עשה לכל פרשה ופרשה (ויפ'ת), ממקרא למשנה וממשנה לתלמוד ומתלמוד לאגדה, ושוב לפרשה שלאחריה, ובאותו סדר, שהכל נמסר למשה בסיני, שנאמר — במתן תורה: "וידבר אלהים את כל הדברים האלה", ואמר "את כל" — לרבות (ועיי'ן לעיל בת, ג), וכן משה מספר לישראל ואומר (דברים ט, י): "ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים ... ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר", ואמר "ככל" לרבות ולומר (עי' מגילה יט.), כי — אפילו מה שהתלמיד שואל לרב — בתלמודו, ומתחדש דבר בתלמוד, בכל דור ודור, גם זה — אמר הקב"ה למשה באותה שעה, והכל היה ערוך לפניו לפרטיו, ולבסוף, מאחר שלמדה — משה, את כל התורה לפרטיה — מפני הקב"ה אמר לו — הקב"ה למשה: למדה לישראל, אמר לפניו: רבונו של עולם, האם — אכתוב אותה להם — כולה לפרטיה, כמו שמסרתיה לי? שכן "בקש משה שתהא המשנה אף היא — נמסרת בישראל — בכתב" (תנחומי וכאן, לה), וכן — אמר לו — הקב"ה: איני מבקש ליתנה להם — את התורה

מפני שגלוי לפני ולטל אותה מהם נותן להם במכתב להם על פה שאנ יהיו מבדלים מהם כמו זר נחשבו ו בכתב והמשנה ו המקרא (שמות לד) המשנה והתלמוד פוככים.

כולה, גם את המשנה — מצונורת) עתידים לשלך לכפות את זקני ישראל (ע) אומרים אנו הן — זרעם — באומות, שהעמים לועג התורה בידניו היא, ואנו ז כספק בעולם (שם, עיי'ש) במכתב, והמשנה והתי שאם יבואו אומות הע ויאמרו שהם ישראל" (במ) בהם (ראה תנחומי בת, ג), ו ומצויינים בעמים שהם זו — הקב"ה — לנביא "אכתוב לך" — ליש במדרשות וסודרים במשני ותנחומי נח, ג) — "כמו ז מוציאין ספריהן" (ירוש' ש) את המקרא ככתב, וה תורה שבעל פה לכבודו הלכתם אחרי תרבות הג בפרשתנו: "כתב לך את ה — זה המקרא, שהוא פי הדברים" — זו המ שהברית כרותה בין הקב" דור ודור, וזאת חביבותם

מפני שגלוי לפני שאמות העולם עתידים לשלט בהם
 ולטל אותה מהם ויהיו בזויים באמות אלא המקרא אני
 נותן להם במכתב והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן
 להם על פה שאם יבואו אמות העולם וישתעבדו בהם
 יהיו מבדלים מהם אמר לנביא אם 'אכתב לו רפי תורתך
 כמו זר נחשבו' ומה אני עושה להם נותן את המקרא
 בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה 'כתב' זה
 המקרא (שמות ל"ה שם) 'פי על פי הדברים האלה' זו
 המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העובדי
 פוכבים.

L

כולה. גם את המשנה — בכתב, מפני שגלוי לפני שאומות העולם (והגיד) כאן ולהלן עכו"ם
 מצוונות) עתידים לשלוט בהם — בישראל, וליטול אותה מהם — בכוח, את התורה שבכתב,
 לכפות את זקני ישראל (עי' לעיל ה, ה) "לתרגם את התורה, ולהיות — העמים — קוראין אותה יונת, והן
 אומרים אנו הן — זרעם — של ישראל" (תנח"ו שם ושם), ויהיו — ישראל — בזויים — בכך —
 באומות, שהעמים לועגים לישראל "להיות אומרים "אנו הם ישראל, אנו הם בניו של מקום", שכן
 התורה בידינו היא, ואנו זרע מקבליה, וישראל אומרים "אנו הם בניו של מקום" (פס"ד ה, א), ויהא הדבר
 כספק בעולם (שם, עיי"ש), לחרפתם של ישראל, אלא, המקרא — בלבד — אני נותן להם
 במכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם — על פה — להיות מסורים לדור דור,
 שאם יבואו אומות העולם וישתעבדו בהם, "שלא יזייפוה אומות העולם כשם שעשו לתורה שבכתב
 ויאמרו שהם ישראל" (במ"ר יד, י), ורק אם יהיו הדברים מסורים מפה לפה בידי חכמי ישראל היגיעים
 בהם (ראה תנח"ו כח, ג), ומסורים בידם מסוד ה', בכך — יהיו — ישראל — מובדלים מהם —
 ומצויינים כעמים שהם זרע ישראל בניו של הקב"ה שמסר להם סודו (תנח"ו כאן, לד), ולכן — אמר
 — הקב"ה — לנביא — בפסוק הנדרש כאן: "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו" — אם
 "אכתוב לו" — לישראל את — "רובי תורתך" — את כל פרטי מצוות תורתך הנדרשים
 במדרשות וסדורים כמשניות, שהדברים האלה רבים ביותר מדברי התורה שבכתב עצמה (במדב"ר ד, י
 ותנח"ו נח, ג) — "כמו זר נחשבו", כלומר, "מה בין לאומות, אלו — יהיו — מוציאין ספריהם ואלו
 מוציאין ספריהן" (ירוש' שם) — ואלו ואלו אומרים התורה שלנו היא! ומה אני עושה להם, נותן
 את המקרא בכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה, וזהו שהוא מוכיח: אני מסרתי לכם
 תורה שבעל פה לכבודכם כדי להבדילכם מן העמים ולציין אתכם כבני שלא תחשבו כזרים ואתם
 הלכתם אחרי תרבות הגויים ועזבתם את התורה, וזהו שהקב"ה אומר למשה בפסוק הנדרש כאן
 בפרשתנו: "כתב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית ואת ישראל", "כתב"
 — זה המקרא, שהוא ניתן בכתב, "כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית ואת ישראל", "על
 פי הדברים" — זו המשנה והתלמוד, שהם מבדילים בין ישראל לבין האומות, להוכיח
 שהברית כרותה בין הקב"ה לבין ישראל על ידי מסירת הדברים בעל פה ממשה לחכמי ישראל שבכל
 דור ודור, וזאת חביבותם וזה יחודם של ישראל.

Soloveitchik, Joseph Baer

17

ספר

שאלות ותשובות

בית הלוי

יבאר חידושי הלכות, ובזאורים לכמה סוגיות אשר חנן ה' אותי.
הצעיר לבית הלוי יוסף דובער בהרב מוה' יצחק זאב הלוי
שי' נין ונכד הגאון הגדול בדורו מוה' חיים זצוק"ל אב"ד דק"ק
וולאזין זיע"א:

חלק שלישי

מופיע עתה בהוצאה חדשה ומפוארת

בסידור מחדש של כל הספר באותיות מרובעות מאירות עינים,
בהגהה מדוייקת, ותיקון מאות טעויות, הוספת מאות טראי
מקומות, חלוקת קטעים, ועוד מעלות טובות. כמו כן הוכנסו
לפנים ההשקפות שנוספו על ידי המחבר במהדורה שניה.

ובסופו מפתח מפורט על סדר הש"ס והראשונים ומפתח לפי ערכים

פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשנ"ז לפ"ק

18

ממצרים ויאמר כי אהיה עמך כו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את אלהים על ההר הזה, ואיתא ברש"י שם דמשה רבינו שאל באיזו זכות אתה גואלם, והשיב לו זכות גדול יש להם בהוציאך את העם כו'. ולדברינו יתפרש דמשה שאל באיזו זכות גואלם באמצע, והשיב לו דעל ידי שיקבלו התורה על ההר הזה יפקע מהם השיעבוד של מצרים שיש עליהם. זהו שאמר המדרש על תנאי כך הוצאתים ממצרים שתמסרו עצמיכם על קדושת שמי, דאי לאו דנתקדשו קדושת הגוף הרי היו צריכין להיות עוד במצרים. וכן מובן טענות משה רבינו דאמר הוצאתם ממצרים על מנת שאם יחטאו תמחול להם, דעל ידי זה שנתקדשו קדושת הגוף אף על פי שחטאו ישראל הם וכמאמר המדרש שהכאנו בראשית הדרוש אלו בעלי תשובה, וכמו שנתבאר:

בא הובא דברי המדרש שאמר משה כלום הוצאתם ממצרים על מנת שאם יחטאו לא תמחול להם, הוצאתם ממצרים שאם יחטאו שתמחול להם. וגם זה אינו מובן מה שייך זה ליציאת מצרים. רק הענין דהנה בברית בין הבתרים נגזר עליהם שיהיו ארבע מאות שנה והם לא היו אלא רד"ו, וכבר מבואר בדרושים הקודמים דבאמת הוציאם באמצע הזמן דעל ידי שישראל קבלו התורה ונתקדשו בקדושת ישראל פקע מהם השיעבוד וכמו שאמר (יכמות דף מו א) הקדש חמץ ושחרורו מפקיע מידי שיעבוד, ובמסכת גיטין (דף מ ב) מבואר דרק קדושת הגוף מפקיע מידי שיעבוד, ורק כיון שישראל נתקדשו בקדושת הגוף פקע מהם השיעבוד של מצרים, וכזה יבואר לנו המשך הכתוב פרשת שמות (ג יא) ויאמר משה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל

דרוש יח

74

אותה להם בכתב, אמר לו לא, מפני שגלוי לפני שעתידין אומות העולם לשלוט בהן וליטול אותה מהם כו', אלא המקרא אני נותן בכתב והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם בעל פה שאם יבאו אומות העולם וישתעבדו בהם כו' עכ"ל המדרש, ולמדנו ממנו דמשום הכי לא ניתן הכל בכתב משום שאומות העולם היו נוטלין אותו גם כן וכמו שראינו אחר כך כימי תלמי שהעתיקו להם התורה שבכתב ולא היו ישראל מובדלין מהם ומשום הכי נתן בעל פה שלא יקבלו אותו מהם וישארו ישראל מובדלין מהם, וכמו שאנחנו רואין עתה בחוש דעיקר המבדיל בין ישראל לאומות העולם הוא רק הך תורה שבעל פה, וסמכו דרשתם על הפסוק כתב לך את הדברים האלה זו תורה שבכתב, ובא למעט אינך כי על פי הדברים האלה, היינו שבעל פה, כרתי אתך ברית ואת ישראל. וזהו גם כן כוונת הגמרא במסכת גיטין (דף ס ב) אמר רבי יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, דזהו עיקר המבדיל שביניהם. והנה טעם זה שייך אחר שיהיו ישראל בגלות, וכמו דאמר במדרש הנ"ל שגלוי לפני שעתידין אומות העולם לשלוט בהן וליטול אותה מהם ובבבל היה צריך להתחזק בהבדל יותר ויותר, ואם כן זה שייך בלוחות האחרונות דאחר שנשברו לוחות הראשונים נגזר על ישראל להיות בגלות אם יחטאו עוד יותר, אבל קודם שנשברו הרי איתא במסכת עירובין (דף נז א) אלמלא לא נשתברו הלוחות אין כל אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות על הלוחות חירות כו', ואם כן בשעת נתינת לוחות הראשונים היה יכול להיות הכל בכתב. ובאמת דהך פסוק דכתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, דמהך פסוק דרש המדרש דהמשנה והתלמוד ואגדה מוכרחין להיות בעל פה, וכן במסכת גיטין (דף ס ב) דרש מהך פסוק דדברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב הרי כתוב בפרשה כי תשא אחר מעשה העגל, וכשנתרצה ליתן לוחות השניות אמר לו פסוק זה, וברדאי נראה מזה

בילקוט פרשת כי תשא (רמז תז) איתא וז"ל מהיכן נטל משה קרני ההוד כו', ר' יהודה בר נחמן אמר כשמשנה כתב את התורה נשתייר בקולמוס קימעה והעבירו על ראשו ומשם נעשה לו קרני ההוד כו'. כל ההוד שנטל ממתן שכר אבל הקרן קיימת כו'. וכשיטלו הצדיקים שכן יטול גם הוא, שנאמר הנה ה' אלהים יבא וחורעו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, עכ"ל הילקוט. והנה דברי המדרש הללו מופלאים מאד סתום וחתום ומי יעמוד בסודו, ורק אמרנו לפרשו בדרך הדרוש ולהסביר בו קצת. גם יש להבין מה דמסיים דכשיטלו כל הצדיקים שכן יטול גם הוא, מופלאים מאד, דכי צריך לומר דמשה רבינו יטול שכרו לעתיד כשארי הצדיקים, ומאי אשמעינן המדרש בזה. והנה הפסוק אמר (שמות לד כט) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו, ומשמעות פשט הכתוב נראה דעל ידי זה שדיבר עמו זכה לקרני ההוד ועל ידי דיבורו עמו קרן עור פניו, ומלבד דלפי הנראה אינו אותו הענין שמרמוז לו המדרש, עוד זאת יש להבין בהפסוק עצמו דהרי גם מקודם דיבר עמו פעמים הרבה ומדוע עתה זכה על ידי הדיבור לקרני ההוד:

עוד איתא בילקוט פרשת כי תשא (רמז שצג) על פסוק (שמות לב יט) ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן פורח וכבדו על ידי משה ונפלו מידו ונשברו, ויש להבין כוונתו, מהו זה שפרח מהן הכתב. וגם יש להבין הכוונה מה דאמר דנעשו כבדים על ידו:

הנה במדרש פרשת כי תשא (רמז תז) על פסוק (שמות כז) כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית (ועם) [ואם] ישראל. ואיתא במדרש רבה (שמות רבה מז א) וז"ל אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו (הושע ח יב), בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה אמר למשה על הסדר מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה, שנאמר (שמות כ א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אפילו מה שהתלמיד ותיק שואל לרב כו' אמר לו משה אכתוב

להדיא דמהך קרא דועליהם ככל הדברים דאירי בכתיבתן של הלוחות מרבה מיניה גם משנה ותלמוד וכל התורה שבעל פה, ורק גבי לוחות שניות כתיב בפרשה כי תשא (לד א) פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתיב על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, אמר לו שיחזור ויכתוב לו אותן הדברים שהיו על הלוחות הראשונים בעת ששיברו, דהרי התורה שבעל פה לא שיברם כלל ולא היה עליהם בעת השבירה דהרי פרחו להם מקודם וכמו שנתבאר. וכן אמר שם אחר כך (פסוק כח) ויכתוב על הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים, אמר שכתב עשרת הדברים וזהו הכלל של תורה שבכתב, וכשנראה בפסוק, לא נזכר בשום מקום לענין הכתיבה עשרת הדברים רק באחרונים ולא בראשונים, דבפרשת כי תשא אמר בראשונים מזה ומזה הם כתובים דמיניה דרש בירושלמי דשקלים הנ"ל גם מקרא משנה כו', ובאחרונים כתיב ויכתוב כו' עשרת הדברים, ובפרשת עקב כתיב נמי בראשונים ועליהם ככל הדברים ואחר כך בשניות אמר ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון (דהוי בנס מכתב אלהים) את עשרת הדברים. והא דכתיב בפרשת ואתחנן בראשונים (ד יג) ויגד לכם בריתו אשר ציוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על הלוחות, הרי הך עשרת הדברים קאי על ההגדה דהם שמעו מפיו העשרת הדברים ואמר ויכתבם על הלוחות ועליהם היה כתיב כל התורה כולה ודקדוקיה וכמו שנתבאר למעלה. ועיין בזהוהר חדש על רות ובוהור הקדוש פרשת כי תצא נראה משם ראייה ברורה לכל הנאמר לעיל:

והנה על ידי זה שניתן להם אחר כך בעל פה נתעלו בה ישראל מעלה גדולה יותר, דמקודם דכל התורה היה רמוז בהלוחות היו ישראל והתורה שני עניינים דישראל הם המקיימים להתורה ושומרים אותה והיו אז בבחינת כלי שמונת בו התורה וכמו ארון הקודש שמונת בו הספר תורה והוא תשמישי קדושה, אבל אחר כך דניתן להם התורה שבעל פה נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תורה שבעל פה, וכמאמר הכתוב (משלי ג, א-ב) כתבם על לוח לבך, וכמו שהקלף של ספר תורה הוא עצם הקדושה ולא תשמישי, דהקלף והכתב שכתוב בו שניהם ביחד הם ספר תורה, כמו כן התורה וישראל כולא חד הוא. אמנם לא כל אדם יוכל להשיג כל התורה שבעל פה כמו שהיו על הלוחות הראשונים, רק כל אחד ואחד זוכה בה לפי מדרגתו ולפי יגיעתו בתורה הקדושה, ורק משה רבינו השיג כל מה שניתן בכח אנושי להשיג בהתורה, ונמצא נעשה גופו קדוש כגוף של תורה שבעל פה, וכמו שבלוחות הראשונים היו כתובים כל התורה שבעל פה, כמו כן אחר כך היו כתובים בראשו של משה כל מה שניתן לאדם רשות להשיג בהתורה שבעל פה, ונמצא שאצל משה רבינו חזר הכל כמו שהיה מקודם השבירה, רק ניתוסף לו על ידי זה עוד מעלה גדולה דבתחילה היו כתובים בהלוחות ואחר כך נכתבו בו ובראשו. ועיין בעירוובין (דף נד א) אלמלא לא נשתברו הלוחות לא היה תורה משתכחת מישראל שנאמר הדות על הלוחות דכשהיו מסתכלים בהלוחות ידעו כל הדברים ומה שהיה נצרך להם בהתורה, והשכחה בלימוד התורה

מוכרח לומר דבראשונים היה הכל בכתב דכל מה שהתלמיד ותיק עתיד לחדש היה הכל נכתב על הלוחות על ידי כתב אלהים שהיה בנס, וכמו מם וסמך שבלוחות דבנס היו עומדים, וכמו כן היה עליהם בנס כל התורה שבעל פה. ועיין בירושלמי דשקלים פרק ו' (היא) מזה ומזה המה כתובים (והאי פסוק כתוב גבי לוחות ראשונים) חנינא בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה. הרי להדיא דהכל היה כתוב בהם. ועיין במסכת שבת (דף קד א) ואמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ, כגון נבוכ בוכן, בהר והב, סרו ורס, ופסטה הגמרא הני שלשה תיבות שאינם כלל בעשרת הדברות ורק משום דכל התורה היה כתוב בהם. ורק אחר כך כשחטאו ונגזר גלות אם יחטאו עוד נתן להם המשנה והתלמוד והאגדה בעל פה משום הטעם דאמר במדרש הנזכר למעלה:

ובזה נוכל לפרש הא דאמר בילקוט הנ"ל דנסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן פורח וכברו על ידי משה, פירוש דהך של תורה שהיא עתה בעל פה שהיה כתוב בהם פרח מעליהם כיון דמעשה ישחעבדו בהם העכו"ם ואי אפשר שוב ליתן להם הכל בכתב, ונמצא דאז לא נשתיר ביד משה רק הך שבכתב לחודא, ולא היה אצלו תורה שבעל פה כלל כי פרח והלך לו, ובעל פה הרי אז לא נמסר לו כלל ונשא חללו, רק הך דבכתב לחודא. ומשום הכי כבדו על ידו של משה כי התורה שבכתב בלא הבעל פה אי אפשר להיות בשום אופן, דמי מפרש לנו מהו תפילין והאיך דין כתיבתם והאיך עושים ציצית, ומהו פרי עץ הדר, ובכל מצוה ומצוה רבו הפרטים והרינים שבה והספיקות שלא נדע אותן רק על ידי תורה שבעל פה. ועוד דהרי התורה בעל פה הוא המחזיק והשמירה להשבכתב, וכמו שאנו רואין בחוש דהכופרים בתורה שבעל פה הגם דבפיהם מאמינים בהתורה שבכתב מכל מקום אם נתבונן במעשיהם אין מתחילין לקיים אפילו מקצתה ועוברים עליו לגמרי, וזהו שאמר המדרש במליצתו וכבדו על ידי משה ונשתברו, כי הוא דבר הבלתי אפשר להחזיק בידו התורה שבכתב בלא תורה שבעל פה ואי אפשר להתקיים כלל ונשתברו:

והנה כשנתבונן בפסוקים נראה כמעט מפורש להדיא בפסוק כן, דהרי כמו דדרש במדרש הנ"ל מדכתיב וידבר ה' את כל הדברים האלה לאמר, שאמר לו הקב"ה למשה בסיני מקרא משנה הלכות ואגדות ואפילו מה שהתלמוד שואל לרב, ויצא להם זה מריכויו דכל הדברים דמשמעו כל התורה כולה אמר לו, והרי כמו כן אמר הכתוב הנאמר בלוחות ראשונים בפרשה עקב (דברים ט ז) ויתן ה' אלי את שני הלוחות כו' ועליהם ככל הדברים אשר דבר [ה'] עמכם בהר, הרי דגם בכתיבתן של הלוחות אמר ככל הדברים, וגם כן נתרכו בכתיבתן גם משנה ותלמוד ואגדה. וז"ל הירושלמי פרק ב' דפיהא (היד) ריב"ל אמר, עליהם ועליהם, כל ככל, דברים הדברים, מקרא משנה גמרא ואגדה אפילו מה שהתלמוד ותיק עתיד לחדש לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני, מה טעם יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא, משיבו חבירו ואמר לו כבר היה לעולמים. הרי

20
Toibinfeld, Shemu'el Yisakhar Dov

בעוהשי"ת

ספר

זכרון שמואל

על מועדים

מאת הגאון הגדול המפורסם
בצדקתו ופרישותו הי חסיד והי עניו
מוה"ר שמואל יששכר דוב טויבענפעלד זצוקלה"ה
רב דקהל חרדים מאנסי יצ"ו

☆☆☆

יו"ל ע"י בני המחבר
פה מאנסי יצ"ו
שנת תשנ"ד לפ"ק

בשמים] וע"כ נחנו הקב"ה רק למשה אך מש"ר קודם פעירחו כשראה שעדיין אינו עולם החיקון וכיון שהקב"ה הצטיה כי לא תשכח מפי זרעו ע"כ מסר להם לישראל כח הפלפול כדי שע"י יוכלו להחזיר הנשכחות.

ובזה נבא אל המכוון לבאר הדוקדק צפסוק וישכם משה וגו' הני"ל, דהו"ל להקדים ויקח בידו שני לוחות אבנים ואח"כ ויעל משה אל הר סיני, אבל לפי הני"ל יוצן, דהנה ידים מורה על כח הפלפול כשאחז"ל (ויק ג"ג.) לא הוי ידע למשקל ולמטרי צהדי רצון אמר ידיו רב לו, וה"ד ויעל אל הר סיני ויקח בידו שני לוחות אבנים, היינו שעלייתו אל הר סיני היה בהכנה כזו שיוכל לקבל עם הלוחות אבנים גם צחינת ידו היינו כח הפלפול, והיינו דבלוחות הראשונות הגם שגם אז קיבל משה חורה שבע"פ כמוש"כ (שמות כ"ד י"ד) ואחנה לך וגו' והחורה והמלצה וגומ' ומ"מ היו ג"כ כחוצים על הלוחות וכנ"ל בשם המדרש, משא"כ בלוחות האחרונות היה החורה שבע"פ רק צע"פ ולא נכתב כלל לכן ייתן כח הפלפול שיוכלו להחזיר ע"י החורה שבע"פ כשישכח וכנ"ל.

ועיין חלשיך (פשא ל"א י"ח) שביאר בארוכה הענין שהולך משה להיות ארבעים יום צהר סיני כי זמן זה הולך כדי שיזדכך גופו ויהי ראוי לקלוט החורה עיי"ש בארוכה, והנה מדבולך בלוחות האחרונות להיות עוד הפעם מ' יום ש"מ שהיה אז קבלת החורה באופן אחר ובצחינה חדשה והולך להזדככות חדשה, והיינו כנ"ל שאז היחה הקבלה שתחקק החורה בלבם של ישראל וגם קיבל כח הפלפול. [ועיין מה שכתב בזה החלשיך הק' בסוף פר' כי חשא (ל"ד כ"ז) לפי דרכו עיי"ש].

7 והנה פלפול החורה הוא ע"י שלש עשרה מדות שהחורה נדרשת בהם, וזה ייתן לו צעת קבלת לוחות האחרונות כי אז הולרכו לפלפול, משא"כ בלוחות הראשונות שלא היה שייך שכחה ולא ייתן להם הפלפול לא ייתן להם הי"ג מדות שהחורה נדרשת בהם. ובזה יוצן שפיר מפני מה נאמרו לו הי"ג מדות של רחמים דייקא צעת עלייתו לקבל לוחות האחרונות והוא ע"פ הידוע מה שמציא הבני יששכר (חלול מאמר ד' אות ז') בשם הה"מ ממעזריעט דיי"ג מדות שהחורה נדרשת בהם הם מכוונים נגד הי"ג מדות של רחמים, וכשדורשים החורה באחת המדות שהחורה נדרשת בהם עיי"ז מחעורר אותה המדה מיי"ג מדות של רחמים המכוונת כנגדה, כגון כשלומדים ק"ו שהוא המדה הראשונה מיי"ג מדות שהחורה נדרשת בהם מחעורר עיי"ז מדה אל שהוא המדה הראשונה מיי"ג מדות של רחמים, ובזה מפרש הכוונה צמה שאמר הקב"ה אל משה רבינו ק"ו ואציה ירוק ירוק צפניה הלא חכלם שבעת ימים, והיינו משום דמשה רבינו אמר אל נא רפא נא לה הנה רצה לעורר על מרים מדה אל מיי"ג מדות של רחמים, עיי"ז השיב לו הקב"ה ואציה ירוק וגו' היינו למוד ק"ו ויחעורר מדה אל עיי"ש. ולכן בלוחות האחרונות שנמסר לו פלפול החורה ונמסר לו הי"ג מדות שהחורה נדרשת בהם, אז דייקא נאמר לו גם הי"ג מדות של רחמים, כי זה תלוי בזה ודו"ק.

7 והנה קבלת לוחות האחרונות שהיה עם קבלת כח הפלפול היה ציוהכ"פ ואז נמסר לו הי"ג מדות שהחורה נדרשת בהם, וממילא מחעורר אז גם אור י"ג מדות של רחמים, לכן אומרים ציוהכ"פ הרבה פעמים י"ג מדות, וכמו כן היום יום ח' חשרי שבו מחיל להחעורר אור יוהכ"פ מחעורר בו

ג"כ אור י"ג מדות של רחמים, לכן אומרים
בו הסליחה של י"ג מדות ונקרא ג"כ יום שלש
עשרה מדות.

ויש לומר דזכו ג"כ הענין שביום זה החמיל
חינוך המקדש וכנ"ל כי ביהמ"ק הוא
מקום עליית התפלות והוא צחי' י"ג מדות
של רחמים, וכמו כן הוא מקום שמשם יולא
החורה לכל ישראל צחי' י"ג מדות שהחורה
נדרשת בהם, וכמו שאמרו חז"ל (נדרשים רבה
י"ב) למה נקרא שמו הר המוריה שמשם
הורחה ילחה לישראל, וכן הסנהדרין היו
יושבין בלשכת הגזית שהוא סמוך למקום
הארון, והוא מטעם שאור הארון יאיר
עליהן שיוכלו לכוון לאמיחה של חורה.
וכשהעמידו הארון במקומו ושאר שם לעולם
ונגזו שם, נפתח שער החורה [י"ג מדות
שהחורה נדרשת] ושער התפלה [י"ג מדות של
רחמים] לעולם, ולכן הי' זאת דווקא בזמן
הזה כי בו מחשוררס הן הי"ג מדות של
רחמים והן הי"ג מדות שהחורה נדרשת בהן
וכנ"ל, ודו"ק.

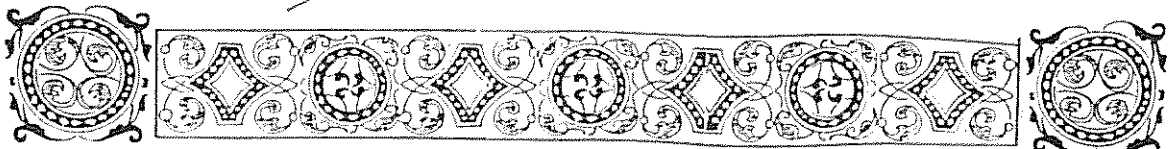
החושבנ"פ יבא אהרן אל הקודש, אבל לפי
הנ"ל מובן דכיון דביום הכיפורים האורח
לעורר רצון העליון, ורצון מרמז על י"ג מדות
של רחמים כי הרצון כצרכו דצוק בא"ס,
והחשוררות הי"ג מדות של רחמים נמשך דוקא
ע"י חושבנ"פ על ידי י"ג מדות שהחורה
נדרשת בהם וכנ"ל, לכן דייקא בזכות החורה
שבנ"פ יבא אהרן אל קדשי קדשים לעורר
הי"ג מדות של רחמים.

ובזה יומתק ג"כ הא דאיחא (וימא ע"א): ת"ר
מעשה בכהן גדול אחד שינא מצית
המקדש והוי אזלי כ"ע צחריה, כיון
דחזיונהו לשמעיה ואצטליון שבקוהו לרדיו'
ואזלו צחר שמעיה ואצטליון, לסוף אחר
שמעיה ואצטליון לאפטורי מיני' דכהן גדול,
אמר להם ייחון בני עממין לשלם, אמרו ליה
ייחון בני עממין לשלם דעצדין עובדא דאהרן
ולא ייחי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא
דאהרן.

ועיין בעבודת ישראל שמפרש ע"פ מה
שמציא בשם הה"מ מזה"ר דוב צטר
ז"ל על הא דאיחא צמס' ברכות (ה) על ר'
ישמאל כה"ג שזכה להחגלות גדולה כשנכנס
לקה"ק זה היה על ידי עבודה התנא הקנה
שהיה צימיו וכמו כן י"ל כאן שהכה"ג הלזה
שלא היה כ"כ כהוגן לא זכה ליכנס לקה"ק
ציה"כ כי אס ע"י שמעיה ואצטליון שהיו אז
ראשי הדור והם הרימוהו ונשארוהו לזאת
המדרגה ולכן השיצו לכה"ג שלא יתגאה כי
הס עבדו עובדא דאהרן פי' שטיקר העבודה
היה על ידיהם עכ"ד. והנה יש לבאר כאן צ'
דברים, א' מפני מה לא היה הכה"ג הלזה
ראוי מעלמו לעבודה היום, צ' מה היה
המעלה המיוחדת של שמעיה ואצטליון שעי"ז
זכה הכה"ג לעשות העבודה ויש לומר דהנה

ו] ובזה יתבאר על נכון מאמרם ז"ל (ויקרי'
פ' ג"א) בזאת יבא אהרן אל הקודש בזכות
החורה שנא' וזאת החורה אשר שם משה
לפני בני ישראל, והנה ידוע דחורה שבכתב
הוא צחי' דוכרא משפיע וחושבנ"פ הוא
צחי' נוקבא מקבל, [והוא מטעם כי ליכא
מידי דלא רמיזא צחורייתא וצחורייתא
אסתכל וצרא עלמא וכיון דכל הצריחה הוא
בדרך משפיע ומקבל על כרחך שגם בחורה
הוא כן וזהו בחושבנ"כ וחושבנ"פ] והנה כאן
דכתיב בזאת יבא אהרן והוא לשון נקבה
[כמבואר צרש"י פ' נצבים עה"פ בספר
החורה הזה (כ"ט כ"ז)] וע"כ דקאי על
חושבנ"פ, ולריך ביאור למה דווקא בזכות

קרצן הוא לשון
חז"ל שעל ידי
העליונות לאורו
היה בצורה כזו
עולם החתונות,
וישראל להשכינו
בחינה זו בעלה
אובד שלום ורוח
יכול להיות הו
יתייחד עולם ה
שאמרו שהוא
דאהרן, אבל על
הכהן גדול הלז
כבר נבאר לעי
הכפורים היה
הי"ג מדות של
לימוד חורה ש
שהחורה נדרש
ואצטליון איחא
דרשנים גדולים
פרק ו' הלכה א"ז
חלק מ"ג מדות
הגזירה שזה
קרצן פסח דוחו
משמעיה ואצטלי
שמשה שמעיה
עשרה מדות, ר
היו עוסקין ו
נדרשת בהן, ומ
השלש עשרה מו
ידם העבודה
בקודש הקדש
זכה הכהן גד
והיינו דקאמר
דעבדי עובדין
נעשה עבודת

ספר

שאלת הבקר

על כל הסדרות נ"ך ואגדות הש"ס
ועל יום טוב שבועות

שחיבר ב"ק אדמו"ר הנאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם נודע ביהודה ובישראל גדול
שמו בהסידותו ובענוותנותו, טהרתו ופרישותו, הרבין תורה בישראל למעלה מזובל שנים,
והעמיד אלפי תלמידים הגונים, עומד בפרץ ונודר נדרים, לוחם מלחמות ה' מאור הגולה,

בקש"ת רבי **שאל ברך** זצוקללה"ה

אב"ד דקה"י קאשוו יע"א

ומלפנים אב"ד קראלי ומאגענדארף

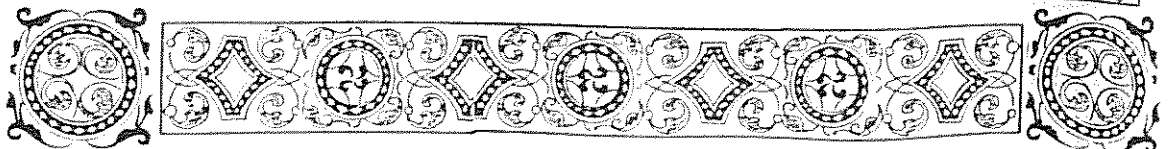
הופיע אורו לראשונה ע"י ק"ז המחבר זי"ע בשנת תרצ"ב
ושנית ע"י אב"י מורי זללה"ה נכד המחבר זי"ע בשנת תשל"ד

וכעת נתחדש אורו במהדורה שלישית ביתר שאת וביתר עז בתיקונים גדולים
על ידי נכד המחבר

נפתלי צבי ברודי

בני ברק

שנת השמיטה תשס"א

ובספרי משמרת אלעזר (חלק תשעה בישראל
 אוח ז') פרשתי בזה הכתוב במלאכי (ג' ט"ו)
 אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו וגו' ויכתב
 בספר הזכרון וגו', שכל ישראל אומרים
 על איש שהוא ירא שמים, כותבו הקב"ה
 בין יראי השם. ולכך אף על פי שמשנה
 רבינו חשב עצמו לאינו הגון, קיבל
 השליחות, אם ישראל מסכימין עליו שהוא
 יהי השליח. ולזה אמר הן בני ישראל לא
 שמעו אלי ואין משימין אותי להיות שלוחם,
 איך ישמעני פרעה, כי אני מעמני אני ערל
 שפתים ואינו מסוגל לזה, רק בטחתי על
 זכות הצבור. — (ופרשו) [וכן יש לפרש
 מה שאמר] חב"ל (זימא יח) על הפסוק
 (ויקרא כ"א י') הכהן הגדול מאחיו, שיגדלוהו
 משל אחיו, [ש]הכוונה גם ברוחניות, שבכח
 ישראל להרים המנהיגים.

בא

בנערינו ובזקנינו נלך. יש לדקדק
 למה הקדים נערים
 לזקנים. וי"ל דמבואר במדרש על הפסוק
 (שמות י"ב כ"א) ויקרא משה לכל זקני
 ישראל, שהזקנים הם חלמידי חכמים
 שעוסקים בתורה (עיי"ש במכילתא וביומא כ"ח.),
 וישראל לקחו על עצמם לעשות סכום
 הלזנים, שהי' מוטל עליהם [הזקנים]
 לעשותם, כדי שיהי' הם פנויים לעסוק
 בתורה, וזו [דבר] יקר מאד, צעת שעבדו
 עבודת הפרך להוסיף עוד עבודה, — והרי
 גם משה הקדים וזולן ליששכר לפי שהוא
 הי' מחזיקו לתורה, מכל שכן במזרים
 בשעבוד הגדול ראוי להקדים נערים [שהם

המחזיקי תורה] לזקנים [החלמידי חכמים
 העוסקים בתורה].

★

7 (ג) **ולקחתם** אגודת אוזב. ואימא במדרש
 (שמו"ר פ"ו ג) הה"ד (שה"ש
 ז' ב') כתפוח צעני היער כן דודי בין הבנים
 צללו המדתי וישבתי ופריו מחוק לחכי, למה
 נמשל הקב"ה לתפוח, מה תפוח הזה נראה
 לעין בלא כלום ויש בו טעם וריח, כך
 הקב"ה חכו ממתקים וכלו מחמדים, ונראה
 לאומות העולם ולא רצו לקבל התורה,
 והיתה התורה בעיניהם כדבר שאין בו
 ממש, ויש בו טעם וריח, טעם מנין שנאמר
 (תהלים ל"ד ט') טעמו ורצו כי טוב ד', ריח
 מנין שנאמר (שה"ש ד' י"א) וריח שלמוחך
 כריח לבנון, אמרו ישראל אנו יודעין כמה
 של תורה לפיכך אין אנו זזין מן הקב"ה
 ותורתו, שנאמר צללו המדתי.

ד"ל הנה כתיב (ירמ"י ב' ב') זכרתי לך
 חסד נעריך לכתך אחרי במדבר
 בארץ לא זרועה, שאז הי' כל האומות
 עובדי עבודה זרה שלמים ושקטים
 בארצותם, וישראל הפקירו עצמן לילך אל
 המדבר, והסוף הי' וימן להם ארצות גוים
 ועמל לאומים יירשו, שכן דרך התורה
 בתחלה פת במלח האכל ולבסוף אשריך גם
 בעולם הזה (אבות פ"ו), וישראל מאמינים
 בני מאמינים נמשכו אחר הקב"ה צעת
 שהי' נראה שהולך בדרכיו הוא ערום
 וריק וחסר כל, ולכן נזר תאנה יאכל פרי'
 אחר כך, שנחלה כי עם ד' מקור חיים,
 רק להם מחוק האור ולא לאחרים. —

והנה עץ הח
 אילנות (רש"י
 והם דבקו אח
 לעץ תפוח בלי
 אילנות, ואף ג
 גם אחר כך ג
 על עני יער צו
 מחוק

רבה יובן מ
 (ג.), לו
 חנה לנו מראש
 מי שטרח צער
 פי כן מנוה כ
 נותנה לכם, ו
 אחד בעט צסו
 דוקא, הטעם
 הלכו אחר הר
 [שם] צחיס, א
 שאין מנליחים
 מיד פונים

ולבאר יות
 דוכ
 הסמיכות הבי
 אהבה שמאלו

(ג) ולכן בחר ג
 שאין להם בו
 בשלוח, ועל ז'
 החמה שעי"ז
 ובשאה"כ בעט
 ההבדל ביניהם
 ללכת אחריו גב

והנה עץ התפוח ללו מועט משל שאר
 חילנות (כ"י שם בש"ש שם מדרש אגדה),
 והם דבקו אחר הקב"ה בעת שהי' נדמה
 לעץ תפוח בלי פירות שללו מועט משאר
 חילנות, ואף על פי כן דבקו אחריו, לכך
 גם אחר כך שנחגלה חשיבות עץ התפוח
 על עצי יער בעת שגדלו פירותיו, רק לחכי
 מתוק פריו ולא לאחרים.

ובזה יובן מה שאמרו במסכת עבודה זרה
 (ג.) לעמיד יאמרו אומות העולם
 חנה לנו מראש ונעשנה, והקב"ה ישוב להם
 מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ואף על
 פי כן מנוה קלה יש לי וסוכה שמה ואני
 נותנה לכם, והוציא החמה מנרותיה וכל
 אחד צעט בסוכתו. — הא שיבחר מנוה זו
 דוקא, הטעם כמו שביארנו, שהם [בג"י]
 הלכו אחר הקב"ה למדבר שלא הי' להם
 [שם] בחים, אבל אומות העולם אם רואים
 שאין מזליהם אם הולכים בדרכי השי"ת,
 מיד פונים עורף, ואז נחגלה גדולת
 ישראל. (ג)

ולבאר יותר למה פריו מתוק לחכי
 דוקא, ולא לאחרים. ויובן גם
 הסמיכות הביאני אל ציט היין ודגלו עלי
 אהבה שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני.

כי הלומד תורה שנכתב בלי תורה שבעל
 פה אין מבין מחיקות וגדולת התורה, ורק
 בתורה שבעל פה שגדשה על ידה ב"מ"ט
 פנים, שם נראה גדולת ומחיקות ועריבות
 תורה הק'. ובתנחומא (נה אות ג') ושופטים
 אות ט') אמרו, שתורה שנכתב קבלו מרצון
 ואהבה, ועל תורה שבעל פה הוצרך
 לכפותם. ולזה אמר ופריו מתוק לחכי ולא
 לאחרים, כי ודגלו עלי אהבה, שעל ידי
 תורה שבעל פה ידענו שהתורה נדרשת
 ב"מ"ט פנים כמנין ודגל"ו, לכך רק אני
 מבחין מחיקות פרי', ולא אחרים שאין
 יודעין תורה שבעל פה. והסמיך לזה
 שמאלו תחת לראשי, כמו שמחזיק ותופס
 בידו שלא לרצונו שהוא הכפי' על תורה
 שבעל פה, וימינו תחבקני באהבה על
 תורה שנכתב שאמרו צרלון נעשה ונשמע.

ובזה יובן סיוס המדרש, אנו יודעין כוחה
 של תורה לפיכך אין אנו זיין
 מהקב"ה ותורתו. כי באורך הגלות ואין
 חזון נפרץ לא הי' אפשר לסבול אם לא
 הי' צדינו תורה שבעל פה, ועל ידי תורה
 שבעל פה נודע לנו כוחה של תורה ממש
 כאלו עמדנו על הר סיני וראינו בעינינו
 קבלת התורה, על ידי שראים שהתורה אין
 סוף וכמעין הנובע. (ה')

L

(ד) דברי ק"ז כאן שכתב, שע"י תושבע"פ
 נתחזק האמונה בהשי"ת ונודע לנו כוחה של
 תורה, ביאר בארוכה בספרו משמרת אלעזר (חלק
 אור עולם אות א'), - ולמען שלימות הבנת הדברים
 כדאי להעתיקו כאן. וז"ל שם, י"ל בשנקדים
 לבאר ענין תורה"ק שנחלקת לשתי חלקים תורה
 שבכתב ותורה שבע"פ, ויש לחקור למה לא

(ג) ולכן בחר בסוכה דייקא, כי הסוכה מראה
 שאין להם בתים מיושבים, ואינם יושבים
 בשלוח, ועל זה עוד הוסיף הקב"ה להוציא
 החמה שע"ז יכבד עליהם ללכת בדרכיו,
 וכשאח"כ בעטו, כזה הראה להם הקב"ה
 ההבדל ביניהם לבני ישראל שמסקורם עצמם
 ללכת אחריו גם באופן זה.

פְּרִשָּׁה יז

פרשה יז

א. כִּפּוּ פִּעַל הוּא לְמַעַנְהוּי בֵּא לומר למה צוה ה' לקחת את האזוב שהוא השפל שבצמחים בזמן שנתגלה בכל גבורתו וגדולתו במצרים, ועשה כן בשביל להראות לישראל שכל הברואים כולם - אמילו השפלים שבהם נבראו לכבודו של הקב"ה, כיון שכל דבר בעולם נעשה על ידו ומלכותו מקיפה את כל הבריאה עפ"י יס"ח. וכן האזוב שברא לכבודו הוא דכתיב 'עוֹטָה אֹרֶךְ כַּשְׁלֵמֶה' שהוא כמלבוש להקב"ה ונעשה לכבודו ח"ו. רְקִיעַ לְכַבּוֹדוֹ בְּרָאוּ שִׁיעַמְדוּ שֵׁם הַמַּלְאכִים אִין אֵלוּ הַשָּׁמַיִם שֶׁנִּבְרְאוּ בְּיוֹם הַרְאִשׁוֹן, אלא הוא הרקיע הנטוי מעל החיות והמלאכים כמ"ש (יחזקאל א, כב-כג) 'עַל רֵאשֵׁי הַחַיִּה רְקִיעַ כַּעֲיֵן הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא נִטּוּי עַל רֵאשֵׁיהֶם מִלְמַעְלָה וְתַחַת הַרְקִיעַ כִּנְפֵיהֶם יִשְׂרוֹת אִשָּׁה אֵל אַחֻתָּה לְאִישׁ' עפ"י יס"ח. והזאת כי נדה מים שמערבים בהם את אפר הפרה האדומה ומזים אותם על הטמא לטהרו. ובהרת המצורע שמזים עליו מדם הצפור לטהרו מטומאתו. שְׂכַנְסָן טַעַם הָאָרֶץ שבתחלה היו מכסים את כל הארץ, והקב"ה כנסן למקום אחד - ונתגלתה היבשה.

ב. מַה תַּפּוּחַ זֶה נִרְאָה לְעֵיִן בְּלֹא כְלוּם כִּיּוֹן שְׁעֵלֵי הָאֵילָן מוֹעִטִים, ועוד שחניטת הפרי קודמת לעלים כמ"ש בשיהש"ר שם, ולכן הם גלויים ואינם מוסתרים יס"ח. או שפירושו, שהתפוח שהוא האתרוג - נראה כפרי שאין ממנו הנאה של כלום, שאין צל לאילן, ואין הוא ראוי לאכילה כמות שהוא - כשאר הפירות. טַעְמֹו וְרָאוּ כִּי מִזֶּה הוּא שִׁישׁ טַעַם וְתַעֲנוּג בְּעִשְׂיֵת הַמְּצוּוֹת.

א. (יב, כב) 'וּלְקַחְתֶּם אֲגַדַּת אֲזוּב' הָדָא הוּא דְכְּתִיב (משלי טז, ד) 'כָּל פִּעַל ה' לְמַעַנְהוּ', אַתָּה מוֹצֵא שְׁפָל מַה שְּׁפָרָא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית לֹא בָּרָא אֶלָּא לְכַבּוֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת בְּהֵן רְצוֹנוֹ. בְּיוֹם הַרְאִשׁוֹן בָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ, אַף הֵם לְכַבּוֹדוֹ בְּרָאָם, שְׂנַאֲמַר (ישעיה סו, א) 'כִּי אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי [וְהָאָרֶץ הַדָּם וְגִלְיָ]. וְאוֹמַר (תהלים יט, ב) 'הַשָּׁמַיִם מִסִּפְרִים כְּבוֹד אֵל'. וְכֵן הָאֹר שְׁפָרָא - לְכַבּוֹדוֹ הוּא, דְּכְתִיב (שם קד, ב) 'עֹטָה אֹרֶךְ כַּשְׁלֵמֶה'. מַה נִּבְרָא בְּיוֹם שְׁנִי, רְקִיעַ, לְכַבּוֹדוֹ בָּרָאוּ, שִׁיעַמְדוּ שֵׁם הַמַּלְאָכִים וַיְהִי מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שְׂנַאֲמַר (שם קנ, א) 'הִלְלוּהוּ בְּרְקִיעַ עֲזוֹ'. מַה בָּרָא בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, דְּשָׂאִים וְאֵילָנוֹת, וּמְצִינוּ שֶׁהַדְּשָׂאִין מְקַלְסִין לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנַאֲמַר (שם סה, יד) '[וְעַמְקִים יַעֲטֹפוּ בָר] יִתְרוֹעְעוּ אֵף יִשְׂרָאוּ, וּמִנֵּן אֵף הָאֵילָנוֹת, שְׂנַאֲמַר (דה"א טז, לג) 'אֲזוּ יִרְנְנוּ עֲצֵי הַיַּעַר מִלִּפְנֵי ה''. אַתָּה מוֹצֵא שְׂפָרָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִן הָאֵילָנוֹת לַעֲשׂוֹת מֵהֵן מְצוּוֹת, בְּפָרָה אֲדַמָּה צְוָה לְהַשְׁלִיךְ בְּשִׂרְפָתָה עֵץ אֲרָז וְאֲזוּב, וְהַזָּאת מִי נִדְּהָ צְוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֲזוּב, וְטַהֲרַת הַמְּצוּרֵעַ צְוָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵץ אֲרָז וְאֲזוּב, וְכֵן בְּמַצְרַיִם צְוָה לְהַגִּיעַ הַדָּם (יב, כב) 'אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת' בְּאֲזוּב, שְׂנַאֲמַר 'וּלְקַחְתֶּם אֲגַדַּת אֲזוּב'. וְכֵן בָּרָא הַמַּיִם בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, שְׂכַנְסָן מַעַל הָאָרֶץ, וּמִשֵּׁם קְלוּסוֹ עוֹלָה, שְׂנַאֲמַר (תהלים צג, ד) 'מְקַלּוֹת מַיִם רַבִּים אֲדִירִים מִשְׁבְּרֵי יָם [אֲדִיר בְּמָרוֹם ה']'. מַה נִּבְרָא בְּיוֹם רְבִיעִי, מְאוֹרוֹת, לְכַבּוֹדוֹ בְּרָאָם, שְׂנַאֲמַר (שם קמה, ג) 'הִלְלוּהוּ שְׁמֵשׁ וַיְרַח'. בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּרָא עוֹכוֹת לְכַבּוֹדוֹ, לְהַקְרִיב מֵהֵן קֶרֶבֶן, שְׂנַאֲמַר (ויקרא א, יד) 'וְאֵם מִן הָעוֹף עֹלָה קֶרֶבֶנוֹ'. מַה נִּבְרָא בְּיוֹם שְׁשִׁי, בְּחַמּוֹת - לְכַבּוֹדוֹ, וְצְוָה לְהַקְרִיב מֵהֶם קֶרֶבֶן שְׂנַאֲמַר (שם א, ב) 'אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לֵה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר'. וּבָרָא בּוֹ אָדָם לְכַבּוֹדוֹ, שְׂנַאֲמַר (תהלים קמח, ז-יג) 'הִלְלוּ אֵת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנְיִינִים [וְגו'] מַלְכֵי אֲרָץ וְגו' בַּחֲוָרִים וְגַם בְּתוֹלוֹת וְגו' יִהְלְלוּ אֵת שֵׁם ה', הֵנִי כָּל פִּעַל ה' לְמַעַנְהוּ'.

ב. דְּבַר אַחֵר, 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם אֲגַדַּת אֲזוּב' הָדָא הוּא דְכְּתִיב (שיר → ב, ג) 'כִּתְפוּחַ בְּעֲצֵי הַיַּעַר [כֵּן דוֹדֵי בֵּין הַבְּנִיִם]', לְמַה נִּמְשַׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַתַּפּוּחַ, לומר לך, מַה תַּפּוּחַ זֶה נִרְאָה לְעֵיִן בְּלֹא כְלוּם וַיֵּשׁ בּוֹ טַעַם וְרִיחַ, כִּף הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (שם ה, טז) 'חֲפוּ מִמֶּתְקִים וְכֵלּוּ מִחֲמָדִים', וְנִרְאָה לְעוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וְלֹא רְצוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וְהִנֵּה הַתּוֹרָה בְּעֵינֵיהֶם כְּדְבַר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ. וַיֵּשׁ בּוֹ טַעַם וְרִיחַ, טַעַם מִנֵּן, שְׂנַאֲמַר (תהלים לד, ט) 'טַעְמֹו וְרָאוּ כִּי טוֹב ה'.

וַיֵּשׁ בוּ מֵאֲכָל, דְּכִתִּיב (משלי ח, יט) 'טוב פְּרִי מִחֲרוֹץ וּמִפֶּזַז. וַיֵּשׁ כָּה רֵיחַ, שְׁנֹאמֵר (שיר ד, יא) 'וְרֵיחַ שְׁלֵמִתְּךָ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן'. אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל, אָנוּ יוֹדְעִין כְּחֵזֶה שֶׁל תּוֹרָה, לְפִיכָף אֵין אָנוּ זִוִּין מִן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְתוֹרָתוֹ, שְׁנֹאמֵר (שם ב, ג) 'בְּצִלּוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁבַּתִּי וּפְרִי מִתּוֹק לְחַפְי'. וְכֵן יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן נִרְאִין שְׁפָלִים וְצִוָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת מִהֵן כְּמֵה מְצוּוֹת, הָאֲזוּב נִרְאָה לְאָדָם שְׁאִינוּ פְלוֹם, וְכֹחוֹ גְדוֹל לְפָנֵי הָאֱלֹהִים, שְׁמַשֵּׁל אוֹתוֹ לְאָרְזוֹ בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת, בְּטְהַרֵת מְצַרְעֵ, בְּשִׁרְפֵת הַפְּרָה, וּבְמְצָרִים צִוָּה לַעֲשׂוֹת מְצוּוֹה בְּאֲזוּב, שְׁנֹאמֵר 'וּלְקַחְתֶּם אֲגָדַת אֲזוּב', וְכֵן בְּשִׁלְמָה אוֹמֵר (מ"א ה, יג) 'וַיִּדְבֵר עַל הָעֲצִים מִן הָאֲרָז אֲשֶׁר בַּלְבָּנוֹן וְעַד הָאֲזוּב אֲשֶׁר יֵצֵא בְקִיר', לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקָּטָן וְגְדוֹל שׁוֹיִן לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְדְבָרִים קְטָנִים הוּא עוֹשֶׂה נִסִּים, וְעַל יְדֵי אֲזוּב שֶׁהוּא שְׁפָל שְׁבִאֵילָנוֹת גָּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיָה 'כְּתַפּוֹחַ בְּעֲצֵי הַיַּעַר'.

ג. דְּבַר אַחֵר, 'וּלְקַחְתֶּם אֲגָדַת אֲזוּב', כְּלוֹמֵר אֲנִי עוֹשֶׂה אֶתְכֶם אֲגָדָה לַעֲצֵמִי אֶף עַל פִּי שְׁאֵתֶם שְׁפָלִים כְּאֲזוּב, שְׁנֹאמֵר (יט, ה) 'וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִפְּלֵ הָעַמִּים'. (יב, כב) 'וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֶּף, מֵהָ רָאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִגֵּן עֲלֵיהֶם בְּדָם, כְּדֵי לְזַכּוֹ לָהֶם דָּם מִילַת אַבְרָהָם, וּבְשֵׁנֵי דָמִים נִצּוּלוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים, בְּדָם פֶּסַח וּבְדָם מִילָה, שְׁנֹאמֵר (יחזקאל טו, ו) 'וְאָמַר לְךָ בְּדַמִּיךָ חַיִּי וְאָמַר לְךָ בְּדַמִּיךָ חַיִּי, בְּדָם פֶּסַח וּבְדָם מִילָה. (יב, כב) 'וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף בְּזִכּוֹת אַבְרָהָם, (שם) 'וְאֵל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת' בְּזִכּוֹת יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, וּבְזִכּוֹתֶם רָאָה אֶת הַדָּם, (שם כג) ['וְרָאָה אֶת הַדָּם] וְגו' וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית [לְבֹא אֶל בְּתִיכֶם לְנִגְףָ].

ד. (יב, כג) 'וְעֵבֶר ה' לְנִגְףָ אֶת מְצָרִים' הַדָּא הוּא דְּכִתִּיב (איוב לא, יד) 'וְמָה אֶעֱשֶׂה פִּי יָקוּם אֵל וְכִי יִפְקֹד מֵהָ אֲשִׁיבֶנּוּ, מִי אָמַר

יִצְחָק שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת בְּזִכּוֹת יִצְחָק וַיַּעֲקֹב שֶׁהִלְכוּ בְּדַרְכֵי אַבְרָהָם וְלֹא זָזוּ מִמֶּנּוּ כִּמוֹ שֶׁעָשׂוּ יִשְׁמַעֵאל וְעֵשָׂו י"ח.

אור המדרש

והטעם הוא, שהרי שהיתה הגזרה להכות 'כל בכור' כנגד שר של מצרים שהוא הבכור והעליון שבשרים ולהפילו על מנת שיגאלו ישראל, וכנגד זה היתה המכה בארץ במה שהוכו כל בכורי מצרים, וכיון שישראל כולם נקראו בכורות ועל שם זה נגאלו מצרים כמ"ש הקב"ה למשה (ח, כג) 'בני בכורי ישראל', ולכן היו בכלל הגזרה העליונה של 'כל בכור' ולא היו ניצולים בלי זכות האבות וזכות הדם עפ"י של"ה מצה שמורה קסב:

ג. 'והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם. והמשקוף הוא רמו לאברהם שנאמר בו (בראשית יט, כח) 'וישקף על פני סדום ועמורה' וישראל שהיו במצרים היו גלגול אנשי סדום כמ"ש לעיל פרשה יד, א.

ובזכותם ראה את הדם 'ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף'. וקשה שהרי גם בבתי המצרים שלא היו בכורים לא שלט המשחית גם מבלי שהיה להם זכות אבות וזכות הדם,

ויש בו מאכל שאדם אוכל משכר פירות המצוה גם בעולם הזה י"ח. 'טוב פרי מחרון ומפז' שפרי התורה הוא טוב ומועיל לאדם בעולם הזה יותר מזהב טוב. ויש בה ריח ויש לתורה שכר רוחני שבו נהנית הנשמה בעולם הבא, כמו הריח שהוא הנאת הנשמה לבדה, כמ"ש (ברכות מג): 'איהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר זה הריח. וריח שלמותיך כריח לבנון' ונמשלו דברי התורה ל'שלמה' המכסה את האדם, שמי שאינו יגע בתורה הוא צריך להתכסות להעלים דבריו שאין הוא יודע בטעמי המצוות, כמ"ש בשבת קיט ע"א עפ"י י"ח. 'וידבר ע"י העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר' שגילה שלמה את התועלת שיש בכל אחד מהעצים, מהארז ועד האזוב, שבכל אחד מהם יש מעלה שאין בשני, ואין דבר מיותר בבריאה עפ"י רש"י שם.

ג. אני עושה אתכם אגודה לעצמי וגו' שנאמר 'והייתם לי סגולה מכל העמים' שהקב"ה מיוחד אותם לעצמו, ולרוב חביבותם אצלו הוא מקבץ אותם ביחד שיהיו אגודה אחת הנשמרת אצלו תמיד עפ"י י"ח. ובדם מילה שملו כל ישראל קודם שיצאו ממצרים כמ"ש לקמן יט, ה. 'והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם כמ"ש לעיל (פרשה א, לו) כשם שהמשקוף נבנה, כך היה גדול שבאבות הוי"ה. יואל שתי המזוזות בזכות יצחק

שְׂכִינָת קוֹדְשֵׁיהָ מִנִּי, בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת: אֲנִי כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר →

אֲנִי מְתִילָא לְוַרְדָּא

דְּמִלְבָּלְבָא בֵּינֵי סְלוּיָא, דְּנַעֲרִין עֲפִיחָא וְכוּעִין, הַכְּרִין אֲנִי גַעֲרָא וְכוּעִיא מְגִוִין בֵּישָׁן
בְּגִלְוָתָא בֵּינֵי פְלְכֵי עַמְמָיָא: גַּהֲכֵמָא דִּיאִי וּמִשְׁבַּח אֲמַרוּנָא בֵּינֵי אֵילָנֵי סַרְקָא וְכוּלֵי עֲלָמָא

רש"י

בין החוחים. שמוקצין אותה ומייד היא עומדת
נזויה ולדמימותה, כן רעייתי בין הבנות, מפתות
אותה לרדוף אחריהם לזנות כמוהם אחרי אלהים
אחרים והיא עומדת מול הבנות כולן
אל השושנה העומדת בין החוחים, עד שאי אפשר
למי לקרב אליה למשמש בה לשחת תארה, וכמו כן
גם אתה עם רוב היופי שבך שהיא סיבה להלהיב
לב אנשים לרדוף אחר אהבתך, עם כל זה לא תעזוב
את מי לקרוב אליך. והנמשל הוא לומר אף שכל
העובדי גילולים מפתים אותך ללכת בדרכיהם

מצודת דוד

להתחבר עמהם, לא תאבה ולא תשמע אליהם:
(ג) כתפוח בעצי היער. עתה תשלח אמרים לקלס את
החשוק, ותאמר דומה אתה בעיני בין שאר הבחורים
לאילן תפוח בין אילני סרק אשר ביער, שאף שצל
אילן התפוח הוא המעט מצל כל אילני סרק, עם כל
זה טוב הוא מכולם כי עושה פרי, ולכן חמדתי בצלו
וישכתי תחתיו עם כי הוא המעט מכולם, כי פרו

אבן עזרא

יכאיב הראש. ויתכן להיותו כן יהיה פירושו מן שש,
כי לעולם היא ששה עלים לבנים, גם בתוכו כדמות
כד סעיפים ארוכים גם הם ששה. ויהיה פירושו

שפתותיו שושנים בריח לא בעין: (ג) כתפוח. כאילן התפוח:

ראשון לציון

האומות כחוחים, וכשם שחוחים אינם נחשבים לכולם
אלא לאור, כך האומות, וזו מעלה רמה. עוד ירצה
לומר להרבות מעלתה, שהגם היותה בין החוחים בין
האומות לא שינתה טעמה, אלא שושנה נשארה אפילו
היא בין החוחים. ורמז לה ה' ברמז גם כן תשובה
למה שאמרה שלא פעלה און במעשה העגל, שרמו
לה באומרו נרדי נתן וגו', אמר לה היא אמת שושנה,
אבל החוחים שהיו עמה שהם הערב רב מכל האומות
שהיו עמהם, מצדם הוא שנפגמה קצת, וזהו שאמר לה
עד שהמלך במסיכו וגו':

(ג) כתפוח בעצי וגו'. ירצה בה לומר כי כל
האומות שחוק ממנה הם עצי יער שאין בהם
ממש, והגם כי נראים שמועילים להולכים אחריהם
כאשר אני מעריך אותם בערך, דודי הוא דומה לתפוח

מדרשי חז"ל

חמדתי. ר' אחא ב"ר זעירא אמר: מה תפוח זה מוציא נצו
קודם לעליו, כך ישראל הקדימו אמונה לשמועה במצרים
ועשיה לשמיעה בסנין, שנאמר ויאמן העם וישמעו כי פקד
ה' ונאמר נעשה ונשמע. ר' עזריה אומר: מה תפוח זה אינו
גומר פירותיו אלא בסיון, כך לא נתנו ישראל ריח טוב
אלא בסיון, ומה תפוח זה משעה שמוציא נצו ועד שגומר
פירותיו חמשים יום, כך משעה שיצאו ממצרים ועד
שקבלו את התורה חמשים יום. רבי יהודה ב"ר סימון אמר:
מה תפוח זה אתה נותן בו איסור ואתה מריח בו כמה

דברים נגדיים, אם היא שרון אינה עמקים וכו'. אכן
חמצא כי השושנה שבשרון היא נותנת ריח ביותר,
מה שאין כן שושנת העמקים להיות שאין חום השמש
מכה בה אינה נותנת ריח כל כך. גם שושנת השרון
להיות השמש תמיד מחממה ממהרת ליבש, מה שאין
כן שושנת העמקים שהיא שמורה מחום השמש, ולזה
אמר כי היא יש בה ב' מדות טובות שבשרון
ושבעמק, שריחה נודף ביותר ואינה ממהרת ליבש.
והמכוון בזה כי תמיד היא מעלה שבת בתורה ומצות
ביותר, וכל זה הוא כנגד מה שאמר נרדי נתן ריחו.
ואשר לזה השיב ה' ואמר כשושנה וכו', הכונה
שנתרצה בבריה ואף ביותר שבח שאינה בעיניו
יתברך כשושנה, והבנות שהם האומות כמין גרוע
משושנה וכדומה, אלא שבערכה הם נחשבות כל

עכשיו שאתם נכנסין לארץ כנען היו דומין ג"כ לשושנה
בין החוחים, חנו דעתכם שלא תעשו כמעשה אלו ואלו,
הדא הוא דכתיב כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה
לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם
שמה לא תעשו. (שם).

(ג) כתפוח וגו'. מה התפוח הזה הכל בורחין ממנו בשעת
השרב לפי שאין לו צל לישב בצלו, כך ברחו אומות
העולם משבת בצל הקב"ה ביום מתן תורה, יכול אף
ישראל כן תלמוד לומר בצלו חמדתי וישכתי, אותו

דערו,
פורדא
מסלק

שושנה

שנת. שם
לח. ששה
ביד שכור

אחת לא
זנה, ועוד

אני דבקה
ך נא ה'
החוחים.

כול לכרך
אחד מהם
כל אחד

בשעבור
חיים נרוח
קצה, ורוח
הן ואף על
שהן נגבין
פי אביהם
(ר').

נולת מחה,
שה לבעלה
לה ואח"כ
יגיע הקץ,
יכתיב והיו
נ. (שם).

יוצא עליה
אל כל זמן
; וכשעבר
זל לישראל
ם אלא על
ית ומעשים

לא נבראו
יו עולה על
לם הזה הן
ושבים, כך
יהם יכידום
תות ויו"ט,
ש"ר).
ה לישראל,
ין החוחים,

ל.י.א.י. וכו'. מ

ממז ארוא

דגו' א. י. ט. ר. ג. ט. א. ר. ג.

בן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי מודעין יתיה, פן רבון עלמא [אי] ומשבח ביני

רש"י

בן דודי בין הבנים. בין הנמורים. הדוגמא, כך הקצ"ה מכל האלהים נצמר, לפיכך נצלו חמדתי וישבתי. ומדקש אנדה, המפוס הזה הכל בורחים הימנו לפי שאין לו זל, כך נצחו כל האומות מעל הקצ"ה במתן תורה, אזל אני נצלו חמדתי וישבתי:

מצודת דוד

היה מתוק לחכי, מה שלא נמצא באילני סרק. וכאילו תאמר עם כי מול שאר הבחורים מצאתי מעט מן ההון, עם כל זה חמדתי לשבת בצלך כי פרי חכמתך יערב לחכי, וטוב לחסות בצל החכמה מבצל הכסף. והנמשל הוא לומר שאמרה כנסת ישראל אף שהגאת

ספורנו

גן בצלו חמדתי וישבתי. במתן תורה כאמור והם תוכו לרגליך:

ראשון לציון

פירוש אני נחשב בעיני כתפוח והוא המעשה עצמו, ולזה אמר ר' חנינא למה נמשלו ישראל לתפוח אשר בו משבחים לה, מה פעולה עשו שדומה לתפוח שאומרים כתפוח וכו' כן דודי במה עשאוהו כן: אלא שקשה לי למה לא הקדים הכתוב לומר פרוי מתוק לחכי, קודם לבצלו חמדתי וישבתי, ואז היה צודק הפירוש. ונראה שהכוונה היא במה שנרדק למה אמר חמדתי פועל יוצא, ולא אמר חמדתי פועל עומד כמו ישבתי. ובוזה נבא אל המכוון, והוא דמכוונתם לומר דלענין השמיעה שהוא הצל חמדתי לכל העולם, שכולם התאוו תאוה להיות כמותי, אבל ופריו שהיא העשיה שהקדמתי לא חמדתי לאחרים, אלא מתוק לחכי דוקא מטעם שאין אדם שרצה לעשות הפרי שהיא קבלת התורה. או יאמר שנתכוונה לומר כנגד מה שאמר לה בין החוחים שהם הערב רב שהם היו לסיבה למעשה העגל, אמרה בנועם דבריה הודאה ושבת לבורא, על דרך שאמרו רז"ל שלא רצה ה' לקבל ערב רב אלא מרעה"ה הוא שקבלם, ולבסוף נאמר לו כי שחת עמך שקבלת אותם. והטעם על דרך מי גר אתך עליך יפול, וארז"ל המתגייר בשעת מפלתן של ישראל מקבלין אותו, כי הדבר מובן כי קדושה יש בו. לזה אמרה עתה כנסת ישראל כי האמת הוא דעתו של הקב"ה, ולא הבנים שהם מרעה"ה והעומדים בסברתו, כי הסברה האמיתית היא אותם שנתגייירו לשבת בצלו של הקב"ה הגם שאני היא שמחמדת לו האמונה. וזה

מדרשי חז"ל

ירחוק, כך אמר להם משה לישראל, אם מבקשים אתם להגאל כדבר קל אתם נגאלין, ולקחתם אגודת אוזב וטבלתם וגו'. (שהש"ר). בצלו חמדתי וישבתי. א"ר לוי: שלש תקות טובות קוו

מלאכי, בעדן דאתגלי על טורא דסיני, בזמן דיהב אורייתא לעמיה, פ בסימן על מוריני, ושכר אעיל יתי יי לבית מתיב רבא, וטיקם פקודוי

(ד) אלא ביו

מצודת צ
לחכי. החיך הוא מה שממעי עבר במקום ע

ופרוי מתוק לחכי. כאמור ושמע

שאמר חמדתי בחיריק תחת אחמדנו עם כל זה וישבתי, י לרשע, מה שאין כן מעשה הנ שלא כהוגן עשו. ואמרו ופריו הגר שמתגייר מעצמו מבלי מצד רוח ה' דבר בו, וזהו (ו) הביאנו אל בית היין ו דברים, הא' הוא המזון השמחה שמשמח השותהו, כאו ישמח לבב אנוש וגו', שהיין גם כן משמח. הג' שהוא מבו האדם, והשכרות הוא מין תע השכרות הגם שמתעבת את ו והאמת כי הוא במציאות ה באופן הקדושה. ולזה תמצא היו משתכרים בקדושתם והם

ופרוי מתוק לחכי. א"ר יצחק ישראל לפני הר סיני, מתמתקינ ופריו מתוק לחכי, לחכי היה העולם היה מר

(ד) הביאנו הפלך וגו'. רבי יו ישראל, הביאנו הקב"ה למרתן ונתן לי שם דגלי תורה ומצות גדולה קבלתים שנאמר ודגלו אומר: אמרה כנסת ישראל, הבי

שיר השירים ב לג תרגום מִלְאֲכֵינָא, בְּעֵדֵן דְּאַחְגְּלִי וּפְרִיֵן מְתוֹק לְחֻכֵּי: דֵּי הֵבִיאֲנִי אֶל-בֵּית הַיֵּינן →

עַל טוֹרָא דְסִינֵי, בְּזִמְנָן
דִּיהֵב אֲוֹרִיתָא לְעַפְיָה, בְּהֵהוּא שְׁעָתָא בְּמִלָּל שְׂכִינְתִּיהָ רְגִיעִית לְמַתְב, וּפְתַנְמֵי אֲוֹרִיתִיהָ
בְּסִימֵן עַל מוֹרְגֵי, וְשֹׁכֵר פְּקוּדוֹי נְטִירִין לִי לְעֵלְמָא דְאַתִּי: דְּאָמַרְת פְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
אֲעִיל יְתִי " לְבֵית מְתִיבַת מְדַרְשָׁא דְיִשְׂרָאֵל דְסִינֵי, לְמִילְפָּא אֲוֹרִיתָא מִפּוּס מְשָׁה סְפָרָא
רְבָא, וְנִיטְקֵם פְּקוּדוֹי קַבִּילִית עָלֵי בַחְבְּתָא, וְאָמַרְתִּי, כָּל דְּפִקִּיד " אֲעִבִיד וְאֲשְׁמַע:

רש"י
(ד) אף בית היין. אהל מועד שסס ניתנו פרטיה ומאוריה של מורה:

מצודת ציון
(ד) הביאני אף בית היין. כאילו למולו מדברת לאמר
(ג) לחכי. החיך הוא מה שממעל להלשון: (ד) הביאני. מתאוה אני שתביא אותי אל בית היין, להתענג בי
עבר במקום עתיד: במקום רואים לפרסם חיבתך אלי:

ספורנו
ופריו מתוק לחכי. כאמור ושמענו ועשינו. ובכן: (ד) הביאני אף בית היין. אל ארץ ישראל שהיה מקום כל תענוג
ומזון שלא בצער, כאמרו זכ"ל חלב ודבש:

ראשון לציון
יש בו אופן הנאה. וכנגד ד' דברים אשר ביין הם
בתורה פר"ס. הפשט הוא כנגד הנאת המאכל
שסועד שיש כיוצא בו ביין. הדרש הוא כנגד
השמחה, כמו שאמרו רז"ל דברי אגדה מושכין את
הלב ומשמחין אותו. הרמז הוא כנגד הריח שהוא
דבר שאינו גוף אלא היולי ונרמז שם כך הוא הריח
טוב. הסוד הוא דבר שאמרתיו בענין השכרות, והוא
סוד בדבר שצריך להפשיט חומרותיו ולא יהיה סמוך
בכל האופנים החומריים, כמעשה אשר יקרה לאדם
של אדם, זה אינו אלא דוגמא, כי אופן זה של
התורה המצאתו הוא כי מרוב התלהבותו בתורה עד
אשר תשמח נפשו ממנו ולא ידע מה לעשות,
והנפש מצד עצמה מיושבת בעצמה כדרך אשר היא
חושבת בו. וענין זה ימצא בנכנסים בעומק התורה:

מדרשי חז"ל
של יין, זה הר סיני, ונתן לי כשם את התורה שנדרשת
כמ"ט פנים טהור וכמ"ט פנים טמא כמנין ודגלו,
ובאהבה גדולה קבלתיה שנאמר ודגלו עלי אהבה. (שם).
הביאני המלך וגו'. ר' לוי אומר: אמרה כנסת ישראל,
הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין, זה סיני, ושם ראיתי
מיכאל ודגלו, גבריאל ודגלו, וראו עיני דגלים של
מעלה ואהבתי אותם, כאותה שעה אמר הקב"ה למשה,
הואיל ורצונם של בני לחנות בדגלים יחנו בדגלים,
הדא הוא דכתיב איש על דגלו באותות. (שהש"ר).

בן רבון
ושבח פיני
דמי וישנתי.
קב"ה נממן

בעולם הזה,
יד ישב איש
רה ומעובדי
בעולם הבא
ת לבא:

עשה עצמו,
לתפוח אשר
ומה לתפוח
ואוהו כן:
לומר פרוי
וישבתו, ואז
מה שנדקדק
חמדותי פועל
הכוון, והוא
הצל חימדותי
כמותי, אבל
תי לאחריים,
אדם שרצה
הר שנתכוונה
שהם הערב
ומרה בנועם
טאמרו רז"ל
מרע"ה הוא
ימך שקבלת
עליך יפול,
האל מקבלין
לזה אמרה
של הקב"ה,
בסברתו, כי
לשבת כצלו
האמונה. וזה
ים ולמשכן,
דכתיב חמדותי,
י לא ישבתי
ים. (שהש"ר).

וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ: הַ סְמוּכוֹנִי בַּאֲשֵׁישׁוֹת הַיּוֹבְעִידוֹן דִּי שְׁמַעִית יִתְ

רש"י

וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. וּקְנֹלְמִי שְׂדַגְלַנִי אֲלֵנוּ אֶהְבֵּהּ הִיא עָלַי, עוֹדֵנִי וּזְכַרְתָּ אֶהְבֵּנוּ וּדְגַלּוֹ, אֲשֵׁרִי"ט בְּלַע"ו:

מצודת דוד

וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. הַרְמַת דְּגָלוֹ עָלַי לְהַרְאוֹת לְכָל שְׂאֵנֵי לֹו וְסָר לְמַשְׁמַעְתּוֹ, זֶה תַּחֲשַׁב לִי הַרְאוֹת אֲהַבְּה וְחַבְּה יִתְרִיהָ. וְהַנְּמַשֵּׁל הוּא לומר מִתְּאוּוֹה אֵנִי לְהַשְׁרֹת בִּי שְׂכִינְתְּךָ לְעֵין כָּל הַעוֹבְדֵי גִילּוּלִים, לְפָרֶסֶם הַדְּבַר בַּאֲשֵׁישׁוֹת. מְרוֹב הַגְּעוּגוּעִין שְׂבָאוֹ לֵה אִמְרוּ לְבִנֵי בֵּיתָה הַקְּרִיבוּ אֵלַי בְּלַגְיֵנִי הֵינִן לְהַשִּׁיב נַפְשִׁי, וְחַצְיוֹ מִטְּתִי בַתְּפוּחִים הַמַּעֲלִים רִיחַ טוֹב לְהַכְרִיא אוֹתִי, כִּי חוּלָה אֲנִי עַל כִּי כֹלְתָה נַפְשִׁי לְאַהֲבַת הַחֲשׂוֹק הַהוּא. וְהַנְּמַשֵּׁל הוּא שְׂחֹאֲמֵר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְחַכְמִים וְלַזְקֵנִים אֲמַצּוּ בְּרַכְי הַכּוֹשְׁלוֹת וְחֻזְקוֹ יְדֵי הַרְפוּת לְנַחֵם אוֹתִי בְּהַחְזֹרֶת

אבן עזרא

(ד) וּדְגַלּוֹ. מִן דְּגַל מַחְנֵה יְהוּדָה: (ה) בַּאֲשֵׁישׁוֹת. כְּלִי זֹכוּכִית מְלִיאוֹת יַיִן:

ראשון לציון

וְאוֹמְרוּ וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. נִרְאָה שֶׁרָמָז מֵהַ שְׂאִמְרוּ בְּזוֹהָר חֲדָשׁ בְּשַׁעֲשׂוֹעַ שְׂמַשְׁתַּעֲשַׁע הַקְּב"ה עִם הַצְּדִיקִים בְּגֵן עֵדֶן, שְׂכָאֲשֵׁר מִתְּגַלֵּה ה' אֵלֵיהֶם בְּפִנְיִמִיּוֹת אוֹרוֹ וּמִקְבֶּץ נִשְׁמוֹת אֵלָיו בְּלִי הַפֶּסֶק מְרוֹב הַשְּׂמִחָה וְהַתְּעוּגוּג, עַד שְׂאוּחֻזִים כְּמִין הַתְּעַלְפוֹת וְנוֹשְׁרִים מֵהֶם נִשְׁמוֹת הַכּוֹאִים לְעוֹלָם הַזֶּה יַעֲיִין שֶׁם דְּבָרָיו. לִזֶּה אִמְרַ וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ, כִּי אוֹתוֹ הַקְּיֻבוֹרְן שְׂמַקְבֵּצֵם ה' הוּא שִׁיעוֹר הַאֲהַבָּה אֲשֶׁר יֵאָהֵב הָאָדָם. כִּי תַמְצָא בְּמִין הָאֲנוּשִׁי כִּי יֵשׁ שִׂיֵּאָהֵב כֶּסֶף, אֵין לֹו שִׁיעוֹר לומר זֶה הוּא שִׁיעוֹר הַנֶּכֶסֶף, וּלְפַעֲמִים גַּם בְּעֵרֶךְ זֶה יִבָּא לִידוֹ דְּבַר הַנֶּכֶסֶף יוֹתֵר וּיְבוֹז לְכַסְף בְּעֵרֶךְ אוֹתוֹ דְּבַר, וְכַעַל זֶה הַדְּרָךְ בְּאוֹפֵן אֵין שִׁיעוֹר וְגַבּוּל לְמַה שִׂיֵּאָהֵב הָאָדָם. גַּם תַּמְצָא שֶׂהֵגֵם שִׂיֵּאָהֵב הַדְּבַר אֵין הַאֲהַבָּה הַהִיא אִמִּיתִית, כִּי כֹאֲשֶׁר תִּהְיֶה נִפְסַקַת מְעַרְךָ שֶׁהִיתָה בְּעֵינָיו, הוּא אוֹמֵר שְׂאוּתָה הַאֲהַבָּה אֵינָה בְּעֵרֶךְ הַדְּבַר וְהַרְאִיהָ כִּי אֵינָנָה. לִזֶּה אִמְרַ

מדרשי חז"ל

וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. א"ר ינאי: תורה שנתן הקב"ה למשה נתנה לו כמ"ט פנים טמא וכמ"ט פנים טהור, שנאמר ודגלו עלי אהבה, ודגלו בגמטריא מ"ט. (מס' סופרים פט"ז). א"ר שמעון בן לקיש: שני תלמידי חכמים המדגלים זה לזה בהלכה הקב"ה אוהבן, שנאמר ודגלו עלי אהבה. (שבת סג.). ר' יונה אומר: שני חברים שעוסקין בדבר הלכה, זה אומר בית אב של הלכה וזה אינו אומר בית אב של הלכה, אומר הקב"ה ודגלו עלי אהבה. (שהש"ר). L

וּדְגַלּוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. א"ר אחא: עם הארץ שקורא לאהבה איבה, כגון ואהבת ואיבת, אומר הקב"ה ודלוגו עלי אהבה. א"ר יששכר: תינוק שקורא למשה משה, ולאחרון ארן ולעפרון עופרן, אומר הקב"ה ולגלוגו עלי אהבה. א"ר חניא: לשעבר כשהיה אדם מראה איקונין באצבעו היה נוזק ועכשיו אדם מנית ידו על האזכרה כמה פעמים

7e

וַאֲנִי נוֹזֵק, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂאוֹמֵר הַקְּב"ה וְגוֹדְלוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. רַבֵּן אֲמַרִי, תַּחֲנוּק הַזֶּה מְרַלֵּג עַל הָאֲזֹכְרָה כְּמַה פַּעֲמִים וַאֲנִי נוֹזֵק, וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂאוֹמֵר הַקְּב"ה וְדִלּוּגוֹ עָלַי אֲהַבְּהָ. (שם).

(ה) סְמוּכוֹנִי בַּאֲשֵׁישׁוֹת. בְּשֵׁתִי אֲשׁוֹת, בֹּאֵשׁ שֶׁל מַעֲלָה וּבֹאֵשׁ שֶׁל מַטָּה, ד"א בַּאֲשֵׁישׁוֹת כְּתוּרָה שְׂכַכְתָּב וּבְתוּרָה שְׂכַעֲלָ פֶה. ד"א בַּאֲשׁוֹת הַרְבֵּה, בֹּאֵשׁ שֶׁל אֲבֵרָהִם וּבֹאֵשׁ שֶׁל מוֹרִיָּה וְשֶׁל סַנָּה וְשֶׁל אֵלֶיהָ וְשֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וְעוֹרִיָּה. בַּאֲשֵׁישׁוֹת אֵלוֹ הַהֲלָכוֹת הַמְּאוּשׁוֹת, רַפְדוֹנִי בַתְּפוּחִים אֵלוֹ הַהֲגֹדֹת שֶׁרִיחָן וְטַעֲמָן כַּתְּפוּחִים, כִּי חוּלַת אֲהַבָּה אֲנִי, א"ר יִצְחָק, לְשַׁעֲבֵר שֶׁהִיתָה הַפְּרוּטָה מִצוּרָה הִיתָה נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְּאוּוֹה לְשַׁמּוֹעַ דְּבַר הַלְכָה, וְעַכְשֵׁיו שְׂאֵין הַפְּרוּטָה מִצוּרָה נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְּאוּוֹה לְשַׁמּוֹעַ דְּבַר אֲגֵדָה. (מס' סופרים פט"ז).

קְלִיָּה דִּי מְתַמְלַל מְגוֹ שְׁלֵהוֹכִית אֲשֵׁתָא זְעִית וְדִתְעִית בְּתַרְאִי מִן רְחִיתָא, בְּבִן קְרִיבִית לְוֹת מְשָׁה וְאַהֲרֹן וְאִמְרִיו מְדַרְשָׁא, וְסַעֲיָדוֹ יְתִי בְּפִי מְפָשֵׁר מְלִיאָ קְדִישִׁין דְּמִן אִיתְסָא בְּהוֹן, אָרוּם מְרַע

רַפְדוֹנִי. רַפְדוֹ רַפִּידִי סַעֲיָ וְכַדְרָךְ הַחֹלִים, כִּי חוּלָה אֲנִי פֶה נְגַלּוֹמִי, רַפִּידָה לְשׁוֹן מַלְעַ

מצודת צ רַפְדוֹנִי. עֵינִן הַצַּעַת הַמַּטָּה. כֹּן (י: 1) תַּחֲבַקְנִי. עֵינִן סָב

ספורנו כִּי רְצִיתָם (תְּהִלִּים מִד: 1) ה' בִּן בְּתוּרָה וְטַעֲמָה וְרִיחָה: שְׂחֹלֶת 4 הַעוֹנֶשִׁין הֵם בְּשִׁבִיל אֲהַבְּתִי אֵת 11 שְׂמַאֲזוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי. שְׂמַאֲלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי לְהַקְיָמִנִי: וַיִּמְיָנוּ. תַּחֲבַקְנִי. לְתַשׁוּעַת

הַפַּעַם הַשְּׂלִישִׁית. אֲשַׁכֹּחַ הַכּוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹד אַעֲשֶׂה עֶרֶשׁ וְהוּא מְקוּם מִישׁוֹר כָּל אָדָם יִשְׁיַגְנָה וְיִגַּע בְּךָ רַע כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִין מִצוּחֵי: בֵּית דִּיָּן. הוּא בֵּית ה' הַנִּבְּוָאָה לֵינִן וְחַלְכָּ, וְכֵן חֲכָמוֹת

לֹאכּוֹל אֵלָּא דְּבַר מוֹעֵט, וְהַמַּצּ אֹרֹר יִת' בַּאֲשֵׁישׁוֹת כְּמַתּוֹךְ אֲשֶׁר יְדִי מִסֵּךְ, לִזֶּה אִמְרַ סְמוּכוֹנִי, עַע יְבִישׁוּ ח"ו, אֵלָּא בַּאֲשֵׁישׁוֹת י שִׁיזְכְּלוּ לְסַכּוֹל. וְהַנָּה לְפִי מַה ל בֵּינִי, לִזֶּה שְׁלָל ב' מֵהֶם, וְהַ הַעֲנִין, וְהַדְּרַשׁ שֶׁהִיא הַשְּׂמִחָה. הַפֶּשֶׁט שֶׁהוּא הָאֲכִילָה, וְהַרְמֹ

כִּי חוּלַת וְגו'. אִמְרָה כְּנֶסֶת יִשׁוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שְׂאֵתָה מִב לְךָ הֵם. אִמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל ל עוֹלָם כָּל חֲלָאִים שְׂאוּמוֹת הַעוֹל

קְלִיָּה דִּי מִתְמַלֵּל מִגּוֹ רְפָדוֹנִי בְּתַפּוּחִים פִּי־חֹלֶת אֶהְבֶּה אָנֹכִי: ל
 שְׁלֵהוֹבִית אֲשֶׁתָּא זְעִית דְּרִי שְׂמַאלוֹ תַּחַת לְרֵאשֵׁי וַיְמִינוּ תַּחְבֵּקֵנִי: ל

לְזוֹת מִשָּׁה וְאֶהְרֵן וְאֶמְרִית לְהוֹן, קִבְּלוּ אֶתּוֹן קַל פְּתַנְמִי דִּי מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא, וְאֶעִלוּ יְתִי לְבִי
 מִדְּרִשָּׁא, וְסַעֲדוּ יְתִי בְּפַתְנָמִי אֲוִרְיִיתָא דְעֵלְיָהוֹן אֲתַבְּסָם עֲלָמָא, וְהָבוּ דְרִידוֹן עַל צְוָרַי,
 מִפְּשֵׁר מִלְּיָא קְדִישׁוֹן דְּמַתִּיקוֹן עַל מוֹרְיָי בְּתַפּוּחֵי גִנְתָּא דְעָדָן, וְאִיְהִי עֲסִיקָא בְּהוֹן, מָאִים
 אִיתְסָא בְּהוֹן, אָרוּם מְרַעַת הִיבְתָּא אָנָּא: וְפַד הוּוּ עָמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲזִלוּן בְּמַדְבְּרָא, הוּוּ

רש"י

רפדוני. רפדו רפידתי קצומוי בתפוחים לריח טוב כדרך החולים, כי חולה לני להסתמך, כי נמלתי לו פה נגלותי, רפידה לשון מצע היא, כמו ירפד חרוץ

מצודת דוד

השכינה במקומה, כי כלתה נפשי לה: (ו) שמאלו תחת לראשי, כי מתאוה אני להיות דבוקה בו כמאז,

אבן עזרא

רפדוני. בלשון ישמעאל כמו חזקוני. ויש אומרים שימו היציע תפוחים מן רפידתו זהב, ירפד חרוץ עלי טיט (איוב מא כב) שענינו ענין הצעה, והוא רחוק בעיני: הפעם השנית. הנך. אמר הוא הנך יפה, אמרה היא הנך יפה דודי, ויש לי במדינה ערש רעננה ובית נכבד, וזה ענין קורות בתינו ארוים: אני. לכן אני עתה בחוץ

כמו חבצלת השרון ואין מריח: כשושנה. אמר הוא:

הפעם השלישית. אשכול הכופר. משל על השכינה. ענתה שכינה אחר שכל זה חשבת יפה את. ענתה כנסת ישראל עוד אעשה ערש והוא הבית כשתכניסני לארץ ישראל, לכן אני עתה כמו חבצלת שהיא בשרון, שהיא מקום מישור כל אדם ישיגנה וכשושנה בעמק רגל תרמסנה ואני מתפחדה. אמרה שכינה אני אשמור אותך שלא יגע בך רע כשושנה בין החוחים. ענתה כנסת ישראל אם תשמרני לעולם אשב בצילך: וענין פרוי. שאשמע כל מצותיו: בית היין. הוא בית ה' מקום נסוך היין, וענין אישיות ותפוחים הם המשוררים, הלא תראה ימשל דברי הנבואה ליין וחלב, וכן חכמות נשים בנתה ביתה מסכה יינה, ועוד תפוחי זהב: (ו) הפעם הראשונה. שמאלו תחת לראשי. עולת הערב והבקר:

ראשון לציון

שאמרה רפדוני בתפוחים, כי התפוח יש בו ריח ואוכל, ואינה רוצה אלא ב' בחינות, והטעם כי חולת אהבה אני ואיני יכולה לסבול אלא שיעור המחיה והרית, כי חלק הסוד קשה עליה להיותה חולה, וגם השמחה אין לה כח הסבל אלא לשיעור זה. וחזר לומר אופן השעשוע ורוב האהבה שהיה לה עד שהיתה חולה ממנו:

(1) שמאלו תחת לראשי וגו'. הכונה היא שאותה

מדרשי חז"ל

שאני אוהבת אותך הם. ד"א אמרה כנסת ישראל, אף על פי שאני חולה אהובה אני לו. (שם). (1) שמאלו וגו'. שמאלו תחת לראשי אלו לוחות הראשונים, וימינו תחבקני אלו הלוחות השניים. ד"א שמאלו תחת

מצודת ציון

רפדוני. ענין הצעת המטה. כמו רפדתי יצועי (איוב י"ט) (ו) תחבקני. ענין סבוב הזרוע כגוף:

ספורנו

כי רציתם (תהלים מ"ד ה) הן בתפוחים. בהיותי עוסקת בתורה וטעמה וריחה: שהולת אהבה אני. כי אמנם כל העונשין הם בשביל אהבתי את האל יתברך. ובכן תהיה (1) שמאלו תחת לראשי. שמאלו של דודי הנזכר תהיה תחת לראשי להקימני: וימינו. ימין צדקו להושיע: תחבקני. לתשועת עולמים:

שְׁמַעִית יְת

יְסִי עַנְדִּים אִו

(1) באשישות. בים (סופט ג ט):

(ה) סמכוני ותציעו מטתי הוא. והנמשל נותי בהחזרת

אהבה, כאמרו יצן ואור פנך

יכם כי כלם פעמים יאהוב יעור אהבה נ כל שיעור עלי אהבה, יר אשר יוצג, א יאהב עוד יו והמשמח

אם ירצה ה' זור השעשוע ע מתעלפים, ו מהשעשוע ז נשמה, לזה שיהיו יכולין ו שלא יוכל

קב"ה וגודלו: על האזכרה טאומר הקב"ה

וש של מעלה זככתב ובתורה אברהם ובאש חגניה מישאל רפדוני שות, רפדוני חים, כי חולת ופרוטה מצויה הלכה, ועכשיו ה לשמוע דבר